

KARŞILIKSIZ ÇEKLERDEKİ HUKUKÎ VE CEZAI SORUMLULUĞUN TÜRK VE RUS TİCARİ MEVZUATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ^(*)

Dr. Öğr. Üyesi Nazım AKSOY^(**)
Mehmet SÜRÜCÜ^(***)

Öz

Ticari hayatta nakit yerine çekle yapılan ödemeler dünyanın birçok ülkesinde vazgeçilmez ödeme yöntemi olarak kullanılmaktadır. Çekler ile yapılan ödemelerde en sık karşılaşılan sorun, banka nezdindeki çek hesaplarında karşılığının bulunmaması durumudur. Bu durum karşısında kanun koyucular hukuki ve cezai tedbirlere yönelik çeşitli düzenlemeler yapmaktadırlar. Ancak piyasaların sağlıklı işleyebilmesi için değişen ekonomik koşullar nedenleriyle çeklerle ilgili yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde yıllardır karşılıksız çek konusunda çeşitli düzenlemeler yapılmış olsa da henüz ideal bir çözüme ulaşıldığı söylenemez. Bu bağlamda yakın ve sıkı ilişkilerimiz olan Rusya'nın, benzer sorunlar karşısında ne tür çözüm yöntemlerini uyguladıkları incelemeye değer niteliktedir. Bu çalışmada karşılıksız çeklere yönelik ülkemiz ile Rus ticari hükümleri yer yer mukayeseli bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Karşılıksız Çek, Rus Hukuku, Hukuki Tedbir, Rusya Federasyonu, Mevzuat.

(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 07.09.2021 - Kabul Edildiği Tarih: 04.01.2022.

Atıf Şekli: Nazım Aksoy - Mehmet Sürücü, "Karşılıksız Çeklerdeki Hukukî ve Cezai Sorumluluğun Türk ve Rus Ticari Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 1, 2022, s. 405-444.

(**) Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı, Burdur, Türkiye.

E-posta: naksoy@mehmetakif.edu.tr.

Orcid: <http://orcid.org/0000-0002-1835-7476>.

(***) Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur, Türkiye.

E-posta: dentist1680@hotmail.com.

Orcid: <http://orcid.org/0000-0002-9347-5835>.

THE EVALUATION OF THE LEGAL AND CRIMINAL LIABILITY ON THE DISHONoured CHEQUES IN TERMS OF TURKISH AND RUSSIAN COMMERCIAL LEGISLATION

Abstract

Payments made by cheque instead of cash in commercial life are used as an indispensable payment method in many countries of the world. The most common problem in payments made by cheques is the absence of any equivalent in the chequing accounts at the bank. Under the circumstances legislators make various arrangements for legal and penal measures. However, in order for the markets to function properly, new regulations regarding cheques are needed due to changing economic conditions. Although various regulations have been made regarding dishonoured cheques in our country for years, it cannot be said that an ideal solution has been reached yet. In this context has been the subject of research what kind of solution the Russia, with which we have close relations, has produced against a similar problem. In the study, the commercial provisions of our country and Russian regarding dishonoured cheques were examined in a comparative way.

Keywords

Dishonoured Cheque, Russian Law, Legal Measure, Russian Federation, Legislation.

GİRİŞ

Çekin ticari hayatımızda kolaylık ve hız getirdiği bilinmektedir. Bununla birlikte, çek keşidecisinin çekin bağlı olduğu hesabında çek alacaklısının alacağına karşılanmasını sağlayacak paranın kısmen veya tamamen bulunmaması durumunda bu kıymetli evraka duyulan güven olumsuz etkilenmektedir. Ticari hayatta yapılan bir takım yasal düzenlemeler ile karşılıksız çek problemleri azaltılmaya ve ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Türk hukukunda 1982 Anayasası'nın 167 ve 173 'üncü madde hükümleri gereği, Türk kanun koyucusu yıllardır çeşitli düzenlemeler yaparak piyasaların sağlıklı işleyebilmesi için tasarruflarda bulunmuş olsa da, günün değişen ekonomik koşulları nedenleriyle çeklerle ilgili yeni düzenlemelere ihtiyaç halinin hala gündemdeki önemini koruduğu düşüncesindeyiz.

Benzer durum Rus hukukunda da söz konusudur. Zira ticari ilişkilerde nakitle ödemelerde bulunmadan ziyade, diğer genel çek kullanım sebeplerinin yanı sıra, ayrıca büyükşehirlerdeki kriminal durumların istatistikleri¹ de göz önünde bulundurulduğunda, bu riskin bertaraf edilmesi amacıyla tacirlerin nakit para yerine çek karnelerini taşımalarının daha sağlıklı olabileceği bilinci hâkimdir. Rusya Federasyonu Anayasası'nın 75.1 'inci ve 83 'üncü maddeleri uyarınca Türk hukukuna benzer bir şekilde ülkenin sürdürülebilir ekonomisinin büyümesi ve refahının artırılması, devletin ve toplumun karşılıklı güveni için gerekli koşulların oluşturulması, hak ve yükümlülüklerin dengesi, sosyal ortaklık, ekonomik, siyasi ve sosyal dayanışma sağlanarak, vatandaşların onurunun korunması ve çalışan kişiye saygıyı teminat altına alınması devletin asli görevleri arasında sıralanmıştır.

Bu çalışmamızda ticari hayatta önemli yeri olan çeklere dair yapılan her iki ülkedeki mevcut yasal düzenlemelerin gelişim süreci ele alınmıştır. Akabinde konuyla ilgili karşılaşılan sorunların azaltılması ve önlenmesine ilişkin Türk ve Rus hukukundaki mevcut durum ile son zamanlarda yapılan yasal değişikliklerin neler olduğu her iki ülkenin kanun koyucularının yaptığı düzenlemelere değinilmiştir. Bunun yanı sıra, çeklerin karşılıksız çıkması durumunda karşılıksız işleminin ne şekilde yapıldığı, bu işleme dair olarak kanun koyucunun getirdiği yaptırımların nelerden oluştuğu, bu yaptırımların karşılıksız çeklere ne denli engel olduğu incelenmiştir. Ülkemizde Cumhuriyet döneminin başlangıcından

¹ Veriler konusunda detaylı incelemeler için bkz. http://crimestat.ru/regions_chart_total, (17.07.2021).

itibaren çeklerin karşılıksız çıkmasına karşı hangi kanuni yaptırımların ve mevzuat hükümlerinin getirildiği incelenerek günümüze kadar gelişen süreç araştırılmış ve tasarrufların ne kadar etkili olduğu tespit edilmeye çalışılarak uygulamaya katkıda bulunmak amacıyla somut önerilerin neler olabileceği yönünde bilgilere yer verilmiştir.

I. ÇEK VE İLGİLİ DÜZENLEMELER

A. Çek Tanımı

Ticari hayattaki ödemelerin hızlı ve pratik döngüsüne katkıda bulunan çek, el değiştirilmesindeki kolaylık ve ayrıca alacak hakkına banka nezdinde bir güvence sağlaması özelliklerinden dolayı uygulamada sıkça kullanılan önemli bir kıymetli evraktır. Kıymetli evrak kavramı 13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) "*Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez.*" (TTK m. 645) tanımlanmıştır. Türk hukukunda TTK'nın Dördüncü Kısım'ında kıymetli evrakın kambiyo senetlerine ilişkin bölümü yer almaktadır. Çekler de bu düzenleme kapsamında Kanun'un Dördüncü Kısım'ın Üçüncü Bölümü'nde düzenlenmiştir. Dolayısıyla çek denildiğinde bir kıymetli evrak olmasından dolayı, "*Kıymetli evrakın borçlusunu, ancak senedin teslimi karşılığında ödeme ile yükümlüdür.*" (TTK m. 646/1) hükmüyle de anlaşılacağı üzere, senetle hakkın iç içe geçtiği bir evraktır. Çekler, para yerine kullanılmak için düzenlendiğinden diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi, tedavül yeteneğini haiz olmaktadırlar².

Bunun yanı sıra, Türk hukukunda yine çeklerle ilgili 14.12.2009 tarihli ve 5941 sayılı Çek Kanunu (ÇekK) da yer almaktadır. Çekler söz konusu her iki kanunda olmasına karşın, TTK ve ÇekK'da çek tanımı yer almamıştır. Öğretide ise çek, temelinde düzenleyen, muhatap ve lehtar olmak üzere üçlü bir ilişki içerisinde bulunan, muhatapın ancak banka olabileceği, yazılı ve soyut bir kambiyo senedi olarak tanımlanmıştır³. Diğer bir tanımda ise, "*Çek, düzenleyen tarafından çekle işleyen hesabın bulunduğu bankaya (muhataba) hitaben yazılan,*

² Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Reha Poroy- Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 21. Bası, İstanbul 2013, s. 22; Hüseyin Ülgen- Mehmet Helvacı- Abuzer Kendigelen- Arslan Kaya, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 10. Bası, İstanbul 2015, s. 17; Sami Karahan- Zekeriyya Arı-Hayri Bozgeyik- Tahir Saraç- Mücahit Ünal, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Konya 2014, s. 17-18.

³ Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 21. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2017, s. 219-222; Ali Bozer- Celal Göle: *Kıymetli Evrak Hukuku*, 7. Baskı, Ankara 2017, s. 208-210; Gönen Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak*, 2. Baskı, İstanbul 2016, s. 992.

üzerinde yazılı belli tutardaki paranın, lehine çek düzenlenmiş şahsa (lehtara) ya da çeki ondan usulüne uygun devralan şahsa (hamile) kayıtsız ve şartsız ödenmesi konusunda bir havaleyi ihtiva eden, kıymetli evrak niteliğine sahip senettir” şeklinde tanımlanmıştır⁴.

Rusya Federasyonu’nda (RF) da sıkça kullanılan çek, Türk hukukundan farklı olarak kanunen de tanımlanmıştır. Şöyle ki, 26.01.1996 N 14-FZ tarihli Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nun⁵ ikinci bölümünün 877’nci maddesinde çek tanımı şu şekilde verilmiştir: “Çek, üzerinde belirtilen tutarın çek sahibine ödenmesi için keşidecinin bankaya koşulsuz talimatını içeren bir kıymetli evraktır” (m. 877/1)⁶.

B. TÜRK VE RUS HUKUKUNDAKİ YERİ

1. Türk Hukukunda Çek

Çek, esas olarak TTK’nın üçüncü kitabının 780-823’üncü maddelerinde, özel olarak da ÇekK’da düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra söz konusu düzenlemelerden esinlenerek çeşitli mevzuat hükümlerine rastlamak mümkündür⁷. Çeklerin bir ödeme aracı olduğu bilinmekle birlikte⁸, bu husus ne 6762 sayılı eski

⁴ Hayri Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması*, TTK Şerhi, C. IV, Eskin Matbaası, İstanbul 1990, s. 529.

⁵ En son yapılan 29.06.2021 tarihli değişikliklerin yürürlüğe girdiği şekliyle.

⁶ Orijinal dildeki kanuni metni: “Чеком признается ценная бумага, содержащая ничем не обусловленное распоряжение чекодателя банку произвести платеж указанной в нем суммы чекодержателю.”; Öğretide de benzer tanım verilmiştir. Bkz. Natalya Yerpilova, “Международное Чековое Право и Российское Законодательство: Основные Категории и Механизмы Регулирования Чековых Отношений” (Uluslararası Çek Hukuku ve Rus Mevzuatı: Çek İlişkilerinin Düzenlenmesinin Ana Kategorileri ve Mekanizmaları), *Международное право и международные организации/ International Law and International Organizations*, 2014, S. 1, s. 18.

⁷ Örneğin “Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ” (SAYI: 010/2) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=13734&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>, (16.07.2021).

⁸ Yargı kararlarında da çekin bir ödeme aracı olduğunu belirtilmiştir. Bu yönde bkz. “Çek bir ödeme aracı olup, TTK 707. maddesi birinci fıkrasında çekin görüldüğünde ödeneceği, ikinci fıkrasında ise keşide günü olarak gösterilen günden önce ibraz olunan bir çekin ibraz günü ödeneceğini öngörmüştür.” Yargıtay 9. HD, E. 2004/13272, K. 2004/14579, T. 21.06.2004; “Bu durumda, mahkemece belirtilen hususlar çerçevesinde çek asıllarının bankaya bırakılarak kısmi ödemenin talep edilmesi halinde bankanın ödeme yükümlülüğünün bulunduğu, bu şartların oluşmaması durumunda ise ödeme yükümlülüğünün bulunmadığı gözetilmeden eksik inceleme ve yanılığlı değerlendirmeye yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet görülmemiştir.” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun E. 2012/19-353, K. 2012/703, T. 10.10.2012 kararı, Bkz. <http://kazanci.com.tr/gunluk/hgk-2012-19-353.htm>, (14.07.2021).

Ticaret Kanunu (ETK) ne de TTK'da açık bir şekilde belirtilmiştir. Eski TTK'da (eTTK m. 707/1) ve TTK'da (m. 795/1) sadece çeklerin görüldüğünde ödeneceği öngörülmüştür. Bu bağlamda gerek eski gerek yeni ticaret kanunu hükümlerinden yola çıkarak çeklerin bir ödeme aracı olarak nitelendirildiği görüşündeyiz. Keza çekin muhatap bankaya ibrazı ile ödenebilen bir kambiyo senedi olduğu ve teminat cirosu ile ciro edilmesinin mümkün olmaması özelliklerinden dolayı çeklerin bir ödeme aracı olduğu doktrinde de ileri sürülmüştür⁹.

Çekler, TTK hükümlerinde tanımlanan diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak nama, emre ve hamiline düzenlenebilmektedir. Zira kambiyo senetlerinden sadece çek hamiline yazılı düzenlenebilirken, poliçe ve bonoda lehtar gösterme zorunluluğu (TTK m. 776/1-e ve m. 671/1-f) olduğundan dolayı çekler hamiline yazılı olarak düzenlenememektedirler¹⁰. Bununla birlikte, poliçe ve bono ekonomik açıdan kredi aracı özelliğini göstermektedir ve bu nedenle bir vade söz konusu olmaktadır. Ancak çekler, bir ödeme aracı olması ile birlikte, bono ve poliçeden farklı olarak çeklerde bir vade söz konusu değildir. Çekin vadesinin olmaması kanunun emredici bir hükmüdür. Zira TTK'nın 795'inci madde hükmü gereğince çekte vade olmaz ve çek bankaya ibraz edildiğinde karşılığı banka tarafından ödenir (TTK m. 795/1). Ticaret hayatın uygulamasında ileri tarihli çekler düzenlenerek yapay bir vadeye sıkça rastlanılmaktadır. Bu çekler aşağıda da görüleceği üzere geçerli çeklerdir. Bunun yanı sıra, her ne kadar çek bonodan ve poliçeden farklı bir fonksiyona sahip olsa da, hukuki nitelik açısından çek, poliçe gibi havale olarak kabul edilirken¹¹, bono, hukuken ödeme vaadi olarak nitelendirilmektedir¹².

Çek, ekonomik açıdan bir ödeme aracı iken, hukuki açıdan bankaya yazılmış havale niteliğinde bir kıymetli evraktır¹³. Ülkemizde çekler, asıl amacı olan ödeme aracı olmaktan ziyade, bir kredi vasıtası olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte günlük hayatta çeklerin artık elektronik çek şeklinde finansal sistem-

⁹ Seza Reisoğlu, *Çek Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 39.

¹⁰ Fatih Bilgili- Ertan Demirkapı, *Ticaret Hukuku Bilgisi*, 16. Baskı, Dora Yayınları, Bursa 2019, s. 331.

¹¹ Çek ve poliçenin kendi içlerinde farkları olmakla birlikte hukuki nitelikleri itibarıyla nitelikli bir havale oldukları yönünde bilgi için bkz. İ. Yılmaz Aslan, *Ticaret Hukuku Derleri*, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2017, s. 295; Bilgili- Demirkapı, s. 387.

¹² Bononun bir borç vaadi olmasıyla birlikte hukuki nitelik olarak bir borç ikrarı olduğu yönünde bkz. Aslan, s. 291.

¹³ Bkz. Abuzer Kendigelen, *Çek Hukuku*, 5. Bası, İstanbul 2019, s. 18, 41 vd.

de alternatif bir ödeme aracı niteliğinde varlık göstermeye başladığı görülmektedir¹⁴.

Bununla birlikte, ticari hayatın uygulamasında çeklerin büyük çoğunlukla kredi aracı olarak görülmesi ve bu yönde kullanımı, çeklerle ilgili düzenleme ihtiyacının güncel kalmasına ve kanun koyucunun bu alanda sürekli olarak yeni hükümler geliştirmesine sebebiyet vermektedir. ÇekK ile uygulamadaki ihtiyaçlar dikkate alınarak TTK hükümlerinden farklı olarak çeklerin ileri tarihli düzenlenebileceği öngörülmüştür. Dolayısıyla çek anlaşmasının taraflarının kendi aralarında vade konusunda TTK'daki hükümden farklı hükümler ileri sürebilecekleri kanun koyucu tarafından hüküm altına alınmıştır (m 3/8). TTK'nın 795'inci madde hükmünde ise bu tarz çeklerde düzenlenme gününden önce ödenmek için ibrazında, çekin ibraz gününde ödeneceği (m. 795/2) ve aradaki belirlenen yapay vadenin geçersiz olarak nitelendirileceği açık bir şekilde hükme bağlanmıştır (m. 795/1). Dolayısıyla görüldüğü üzere ÇekK ile TTK arasında benzer konuda tamamen birbirine zıt hükümlere yer verilmiştir.

Çekle ilgili hükümlere bakıldığında şekli şartların sıkı tutulduğu ve bunların (TTK m. 780) eksikliği durumunda bir senedin çek olarak nitelendirilmeyeceği açıkça hükme bağlandığı görülmektedir (TTK m. 781/1). Bu şartların neler olduğuna göz atılacak olursak: Senet metninde "çek" kelimesi, belirli bir bedelin kayıtsız ve şartsız ödenmesi için havale, "muhatapın" ticaret unvanı, düzenlenme tarihi ve düzenleyenin imzası, ödeme yeri, karekod, bankaca tahsis edilen seri numarası mutlak olarak yer almalıdır (TTK m. 780). Yine TTK'da çekle ilgili belirtilen unsurlardan her hangi birini içermeyen bir senet, 2'nci, 3'üncü ve 4'üncü fıkralarda yazılı hâller dışında çek sayılmayacağı hüküm altına alınmıştır (TTK m. 781/1). Bu sayılan fıkralarda çeklerin yorum yoluyla ayakta tutulacağı belirtilmiştir (TTK m. 781/ 2, 3 ve 4)¹⁵.

Bununla birlikte, Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatapın, ancak bir bankanın olabileceği TTK m. 782'nci maddesinde hüküm altına alınmıştır (TTK m.

¹⁴ Elektronik çek onuşunda bkz. Serdar Demirci, "Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle 'Çek'", *Ankara Barosu Dergisi*, 2020, S. 78 (3), s. 5.

¹⁵ TTK'da söz konusu maddeye getirilen 15.07.2016 tarihli ve 6728 sayılı "Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"nun ile yabancı bankalar tarafından bastırılan çeklerde, banka tarafından verilen seri numarası ve/veya karekodun bulunmaması durumunda senedin çek olarak geçerliliğini etkilemeyeceği hüküm altına alınmıştır (m. 71/2). Bkz. 09.08.2016 tarihli 29796 sayılı Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160809-22.htm>, (16.07.2021).

782/1). Bankaların dışında her hangi bir muhatabın yazılması durumunda ise çekin yalnız havale hükmünde olacağı yine aynı maddenin 2'nci fıkrasında düzenlenmiştir. Bankalar 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (BankK) gereği yalnızca anonim ortaklık şeklinde faaliyet gösterebileceği hüküm altına alınmıştır (BankK m. 7/1-a). Bu bağlamda her anonim şirketin kurulma aşamasında merkezlerinin bulunduğu yerdeki ticaret ve sanayi odaları (TTK m. 24) nezdindeki ticaret sicil müdürlüklerince tutulan ticaret siciline tescil edilmiş (TTK m. 354) olacağından hareketle denilebilir ki, çeklerde, sadece muhatabın gösterilmiş olması çekin ödeme yerinin tespiti mümkün olacaktır. Bunun da sonucunda ödeme yerinin senet metninde yer almasının fiilen zorunlu bir unsur olarak algılanmaması gerektiği öğretide de ileri sürülmüştür¹⁶.

TTK'da sayılan söz konusu zorunlu unsurların yanı sıra tarafların iradesine bırakılmış bazı ihtiyari kayıtların konulması da kanun koyucu tarafından mümkün kılınmıştır. Buna göre, "Emre yazılı" kaydıyla veya "Emre yazılı değildir" yani menfi emre kaydıyla veya benzer bir kayıtlarla belirli kişilere veya hamile ödenmesi için çek düzenlenebilir (TTK m. 785/1). Bunun yanı sıra, çeklerin muhatabın ikametgâhında veya başka bir yerde üçüncü bir kişinin, bu kişinin bir banka olması kaydıyla, nezdinde ödenmek üzere düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır (TTK m. 787). Bunun gibi, bir çekin ödeme yerinde farklı bir para birimi ile ödenmesi şart koşulabilir. Bu durumda bedel, çekin ibraz günündeki değerine karşılık gelen o ülke parası ile ödenebilir ve yabancı ülke parasının değeri, ödeme yerindeki ticari teamüllere göre belirlenir (TTK m. 802/2). Bununla birlikte düzenleyen, ödenecek tutarın çekte yazılı belirli bir kura göre hesap olunmasını veya ödemenin belirli bir para ile yapılmasını (aynen ödeme-yi) şart koşması mümkündür (TTK m. 802/3)¹⁷.

TTK'daki bu hükümlere ilaveten bazı kayıtların yazılmış olmasının çeki geçersiz kılmamasıyla birlikte, sadece söz konusu kayıtların yazılmamış sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Şöyle ki, çek hakkında kabul işlemi yapılamaz, yapılmış ise çekin geçerliliğine her hangi bir hanel getirmemekle birlikte, kabul kaydının yazılmamış sayılacağı madde hükmünde belirtilmiştir (TTK m. 784). Bunun gibi çekte öngörülen faiz şartının da yazılmamış sayılacağı kanunen hüküm altına alınmıştır (TTK m. 786).

¹⁶ Ülgen- Helvacı- Kendigelen- Kaya, s. 239.

¹⁷ Komuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Öztan, s. 1073; Ayrıca bkz. Setenay Yağmur, "Çeke Konulabilecek Kanunda Öngörülme-yen İhtiyari Bazı Kayıtlar", *Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, C. 22, S. 3, s. 2869 vd.

Bunun yanı sıra, TTK'da yer alan çekin zorunlu unsurlara yanında Çekk'da sıralanan unsurların da zorunlu unsur olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceğine ilişkin çeşitli görüşler¹⁸ olmakla birlikte çekin unsurları sıralanırken Çekk'daki unsurların da zorunlu olduğuna Yargıtay'ın İçtihadı Birleştirme Kararı ile kanaat getirilmiştir. Şöyle ki:

“Çekin zorunlu unsurları TTK'nın 692-693. maddelerinde gösterilmiştir. 3167 sayılı Çek Kanununun 3. maddesi de dikkate alındığında a) Banka tarafından mevzuattaki tanıma uygun şekilde bastırılmış çek yaprağı olması, b) Bu çek yaprağının çek kelimesini, c) Hesabın bulunduğu muhatap banka şubesinin adı ve keşidecinin hesap numarasını, d) Kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi için havalesi, e) Keşide günü ve yerini ihtiva etmesi zorunludur.”¹⁹

Son olarak 6728 sayılı Kanun ile, çekin unsurlarının neler olacağını belirten TTK m. 780/f. 1 hükmünde ayrıca (g) ve (l) bendi olarak *“banka tarafından verilen seri numarası”* ve *“karekod”* da ilave edilmiş ve TTK'nın Geçici 11. Madde ile 31.12.2016 tarihinden önceki çeklerde bu hususların aranmayacağı ifade edilmiştir (m. 70, 72).

2. Rus Hukukunda Çek

Rus hukukunda ilk çekler aşağıda Resim 1'de görüldüğü üzere XX'nci yüzyılın başlangıcından itibaren bankacılığın dış ticari işlemleri için kullanılmaya başlanmıştır.

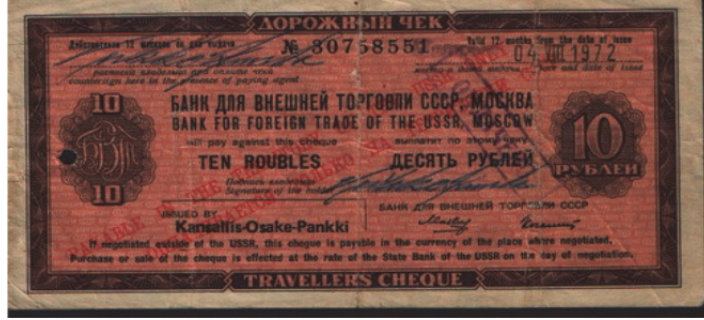
Resim 1. Dış ticari işlemler için Rus Bankası çeki²⁰

¹⁸ Bkz. Celal Göle, Çek Hukuku, Ankara 1989, s. 6; Oğuz İmregün, *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul 1998, s. 121; Mehmet Köle- Fatma Görgülü, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, C. 21, S. 35, s. 85 vd.

¹⁹ 14.12.1994 tarih ve 92/5 Esas sayılı kararı. Karar metni için bkz. YKD. Mayıs 1993, s. 663.

²⁰ Mikhail Yanukyan, “Чеки в российской финансовой практике” (Rusya Finans Uygulamalarında Çekler), Деньги и Кредит (Para ve Kredi), *Rusya Merkez Bankası Bilimsel Dergisi*, 2007, S. 11, s. 67.

Bununla birlikte, Sovyet dönemindeki sıkı para politikası, döviz ve döviz ihracatı üzerindeki kısıtlamalar, seyahat çeklerin de gelişmesine katkıda bulunmuştu. Resim 2’de Sovyet Rusya’sı döneminde kullanılan seyahat çekleri²¹ yer almaktadır. İlk çekler 1860 yılında kurulan ve şuan da Sberbank (Tasarruf Bankası) olarak adlandırılan Rusya Devlet Bankası tarafından kullanılmaktaydı²². 1917’den 1929’a kadar olan Sovyet mevzuatı, çek cirosunu düzenlememekteydi. Çek yasasının temelleri özellikle 04.07.1924 tarihinde kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)²³ Devlet Bankası’nın katı kuralları çerçevesinde oluşmaktaydı. Sovyet iktidarının ilk yıllarında çek ciroları, bankalarda tutulan cari hesaplarla ilgili kurallar, emek tasarruf bankaları ve Halkın Finans Komitesi’nin nakit ofislerinin damga vergisi düzenlemeleri temelinde gerçekleştirilmekteydi. O dönemdeki cari hesap kuralları sadece nama ve hamiline yazılı çekler üzerinde görülmekteydi²⁴.

Resim 2. SSCB dönemin seyahat çeki²⁵

- ²¹ Seyahat çeki ile, çeki düzenleyen şirketin çek sahibine belirtilen para biriminde ve tutarda ödeme yükümlülüğü kastedilmektedir. Seyahat çeklerinin ortaya çıkmasının ve düzenlenmesinin nedeni, uluslararası alanda da dâhil olmak üzere nakit taşıma tehlikesiydi. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Olga Belomitseva, “К вопросу о Статусе Денежного Чека” (Para Çekinin Durumu ile İlgili Soruya), Финансы и Кредит (*Finans ve Kredi Dergisi*), 2014, S. 38 (614), s. 44.
- ²² Lyudmila Antipova- Elena Zotova, “История Возникновения Чека” (Çekin Oluşum Süreci), *Studium Dergisi*, 2004, S. 4-3 (33), s. 1.
- ²³ 25 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler Birliği o zamanki Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov’un istifa etmesi ile 26 Aralık 1991 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılmıştır. Gorbaçov’un “perestroyka” ve “glasnost” dönüştürme programları bir reform programları olsa da gayretlerini boşa çıkması üzerine devletçe merkezi planlamadan vazgeçilip serbest piyasa ekonomisine ilk adımların atılmıştı. Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Remzi Bulut, “SSCB’nin Dağılması ve Rusya Federasyonu’nda Serbest Piyasaya Geçiş”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 1, S. 2, s. 12 vd.
- ²⁴ Geniş bilgi için bkz. Antipova- Zotova, s. 2 vd.
- ²⁵ Yanukyan, s. 68.

Bununla birlikte yıllar geçtikçe daha sonraki dönemde çeklerin dolaşım şartlarına göre ibraz sürelerinde de farklılıklar söz konusuydu. Örneğin Yekaterinodar şehrinde üç veya altı aylık çekler düzenlenmekteydi. Bunun gibi diğer şehirlerde de farklı süreli çekler düzenlenebilmekteydi. Sürelerin bitimi ile bankalar söz konusu çekleri iptal etmekteydi. İptal işaretleri genellikle banka imzalarının bulunduğu yerlerde veya belirtilen geçerlilik süreleri yuvarlak veya oval dikdörtgen çek zımbalama şeklinde çek üzerine yapılmaktaydı (Resim 3).

Resim 3. Devlet bankasının garantili çeki (Yekaterinodar şehri)

Günümüzde çeklerde Türk hukukunda olduğu gibi Rus hukukunda da sıkı şekil şartları söz konusu olmaktadır. Şöyle ki, Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun (RFMK) 142'nci maddesine göre kıymetli evrak, kanunlarda belirtilen şartlara uygun olan ve mülkiyet hakkı ile diğer hak ve yükümlülüklerin devrinin yalnızca belgelerin ibrazı ile mümkün olan senetler olarak nitelendirilmektedir (belgeli kıymetli evrak). RFMK'nın 149'uncu maddesine göre ise, kanunun gereklerine uygun bir şekilde kıymetli evrakı ihraç eden birinin ihraç kararında veya diğer eylemlerinde yer alan yükümlülükler ile uygulanması ve devri mümkün olan diğer haklar da kıymetli evrak olarak kabul edilmektedir (belgesiz/varakasız kıymetli evrak)²⁶. Kıymetli evrakla hisse senedi, devlet tahvilleri, ipotek, yatırım birim fonunun payı, konşimento, bono, çek ve diğer kanunda

²⁶ Türk hukukunda da geçerli olan evraksız (varakasız) kıymetli evrakla bir hakkın senede bağlanması kuralının istisnası olarak, sermaye piyasası hukukunda kaydi sistemin kabul edilmesi ile mümkün olup, Sermaye Piyasası Kanunu'nun (SerPK) 13'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kıymetli evrak niteliğindeki sermaye piyasası araçlarının senede bağlanmadan ihracı ve tedavülü (dolaşımı) mümkün olup, tek tek düzenlenmek yerine, birden çok sayıda çıkarılan sermaye piyasası oluşabilecek masrafların vs. durumdan kaçınıldığı amaçlanmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Asuman Turanboy, *Varakasız Kıymetli Evrak*, Ankara 1998, s. 40; DURGUT, Ramazan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul 2017, s. 8.

adı geçen kâğıtlar ile yerleşik olarak tanınan belgeler kastedilmektedir. Dolayısıyla çekler de bu sınıflandırmada RFMK'nın m. 877'ye uygun olarak kıymetli evrak olarak sıralanmıştır²⁷.

Bunun yanı sıra, Rus hukukunda çekler RFMK'nın 2'nci bölümünün 877-885'inci maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin yanı sıra RFMK'nın 877/5'inci fıkrasının atfı ile 19 Haziran 2012 tarihli 383-P sayılı Para Transferi Kuralları Hakkında Rusya Merkez Bankası Yönetmeliği'nde (ParaTYön.) de çeklerle ödeme usulüne ilişkin düzenleme yer almaktadır²⁸. Söz konusu düzenlemenin 8'inci madde hükmü gereği çeklerin, federal yasa tarafından belirlenen şartları içermesi ile birlikte, ayrıca kredi kurumları tarafından belirlenen şartların da içermesi gerektiği ve çekin şeklinin kredi kurumu tarafından belirlenebileceği hükme bağlanmıştır. Bu hükümlerden de anlaşıldığı üzere, çek muhatabı olan bankaların yanı sıra diğer kredi kurumlarının da çekte aranan zorunlu şartlara ilaveten şekli şartları belirtmelerine kanunen cevaz verilmiştir (RFMK m. 877/5, ParaTYön. M 8/2)²⁹.

RFMK'nın 878'inci maddesine göre çeklerin aşağıdaki unsurları içermesi gerekir:

1. Belgenin metninde “çek” ibaresi;
2. Bir miktar paranın ödenmesine yönelik ödeme emri;
3. Ödeyenin adı ve ödemenin yapılacağı hesap numarası;
4. Ödemenin yapılacağı para birimi³⁰;

²⁷ Bu yönde bkz. Elena Abramova, “Понятии Формы Ценной Бумаги” (Kıymetler Evrakın Şekil Kavramı), Хозяйство и право (*Ekonomi ve Hukuk Dergisi*), 2013, S. 1, s. 84 vd.; Maksim Yasus, “Новый Подход к Определению Понятия Ценной Бумаги в Российском Гражданском Праве” (Rus Medeni Hukukunda Kıymetli Evrak Kavramını Tanımlamaya Yönelik Yeni Bir Yaklaşım), Хозяйство и Право (*Ekonomi ve Hukuk Dergisi*), 2012, S. 9, s. 78 vd.

²⁸ Положение Банка России от 19.06.2012 N 383-П “О правилах осуществления перевода денежных средств” (06.01.2019 değişiklikler ile birlikte) http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_131829/e7eadffcd95274b9c0e71919a977867420bf1632/#dst100305, (18.07.2021).

²⁹ Bu yönde bkz. Yerpilova, s. 22.

³⁰ 10 Aralık 2003 tarihli ve 173-FZ sayılı “Döviz Düzenlemesi ve Kontrolü Hakkında” Federal Kanun'un (Федеральный закон “О валютном регулировании и валютном контроле” от 10.12.2003 N 173-ФЗ) 9'uncu maddenin 1'inci fıkrası göre yerleşikler (ülke vatandaşları kastedilerek) arasında yapılan işlemlerde döviz ile ödemeler yasaklanmıştır. Aynı Kanun'un 5'inci maddesinde 1'inci fıkrada dövizle, yabancı paranın yanı sıra yabancı kıymetli evrak da kaste-

5. Çekin düzenlendiği tarih ve yer;
6. Çeki düzenleyenin imzası.

Belgede öngörülen unsurlardan herhangi birinin eksikliği durumunda, senet çek olma vasfını kaybeder. Bu sayılan zorunlu unsurlarla birlikte çekin düzenleme yerinin yazılmadığı durumlarda, çeki düzenleyenin ikametgâhının çekin düzenlenme yeri sayılacağı hükme bağlanmıştır. Aynı durumda TTK'da m. 781/3'te ise düzenleyenin adının yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca çek metninde geçen faiz şartının tıpkı TTK m. 786'da olduğu gibi yazılmamış sayılacağı belirtilerek bazı unsurların ihtiyari unsur olduğu da görülmektedir (RFMK m. 878/1). Bunun yanı sıra bankaların bir çekin şekli ile düzenleme usulünde kanun ve buna uygun olarak oluşturulan bankacılık kuralları ile belirleneceği aynı madde ifade edilmektedir (RFMK m. 1/2).

II. ÇEK'LE YAPILAN ÖDEMELERDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

A. Çekle Yapılan Ödemelerde Hile

Ticari ilişkilerde çekle yapılan ödemeler kambiyo senetleri arasında en yaygın kullanım alanı bulmaktadır. Bununla birlikte çek hileleri de ara sıra uygulamalarda karşılaşılan sorunlar arasında yer almaktadır. Bu hileler arasında en sık başvurulanlar ise sahte çek düzenleme, çekin bir çalışan tarafından ele geçirilmesi ve sahte imza atılması ile gerçekleşmektedir³¹.

1. Çekin Bir Çalışan Tarafından Ele Geçirilmesi

Sahte çek düzenlemede genellikle çek düzenleme yetkisi olan işletme çalışanlarının ellerindeki fırsatları kendilerince haklı nedenler ile gerçekleştirmeleri ile mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte, eğer hile yapmayı düşünen herhangi bir çalışanın çeklere erişim yetkisi yoksa, bu durumda çek yapraklarının ya bizzat ya da çeklere erişim yetkisi olan biri ile planlı bir şekilde çeklerin ça-

dılmaktadır. Bu şekildeki kıymetli evrakla ise yine aynı Kanunu'nun 3-4'üncü maddelerinin 1'inci fıkrası ile ise, nominal değeri döviz cinsinden belirlenerek Rusya Federasyonu dışında kayıtlı ve ihraç edilen hisse senetleri ile döviz alma hakkını belgeleyen Rusya Federasyonu dışından ihraç edilen diğer kıymetli evrak kastedilmektedir. Bu yönüyle çeklerin de birer kıymetli evrak olduğu dikkate alındığında yerleşik kişiler arasında düzenlenen çeklerin Rusya sınırları içerisinde mutlaka yerleşik para birimi cinsinde, yabancı unsurlu çeklerde ise dövizle ödemenin mümkün olduğu denilebilir. Aynı yönde bkz. Yerpilova, s. 27.

³¹ Nejat Bozkurt, *İşletmelerin Kara Deliği Hile*, Alfa Yayınları, İstanbul 2011, s. 270.

linması yoluna gidilmektedir³². Tabii ki bu durumda işin gerek hukuki gerekse de cezai boyutu söz konusu olmaktadır. Zira bu durumda çekin kendine has suçlamalarından ziyade çalışanın, işverenin güvenini ve verilen görevi kötüye kullanması, hırsızlık vs. suçları ile karşı karşıya bırakmaktadır. “Güveni kötüye kullanma” ile “Hırsızlık” suçları aslında benzer suçların ortak yönlerini oluşturmakla birlikte farklı suçlardır. Her iki suçun ortak yönleri malvarlığına karşı işlenen suçları oluşturmasıdır³³. Farklı yönü ise güveni kötüye kullanma suçunda eşyanın, örneğimizde çekin, zilyetliğinin fail olarak nitelendirilecek işletme çalışanına bilerek, yani rıza ile devredilmesidir. Diğer türlü bu suç artık güveni kötüye kullanma suçunu değil, hırsızlık suçunu oluşturacaktır³⁴.

Çalışmamız açısından önemli olan husus çeklerde oluşan sorunların nelerden oluşabileceği söz konusu olduğundan ceza hukuku açısından sınırlı olarak bilgilere başvurulmuştur³⁵.

³² Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Hami Aydın- Tolga Ala, İşletmelerde Yapılan Çek Hileleri: Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesi, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, C. 11, S. 1, s. 90.

³³ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Özel Kısım*, Savaş Yayınevi, B. 7, Ankara 2013, s. 161.

³⁴ Zira Yargıtay bir kararında: “Saniğin mağdura ait iş yerinde muhasebe sorumlusu olarak çalışırken kendisine görevi sebebiyle tevdi ve teslim edilen kasanın kilidini açarak mağdura ait silahı alarak uhdesinde tuttuktan sonra söz konusu silahı ruhsatsız olarak taşımaya başladığı, yapılan üst aramasında saniğin ruhsatsız silahla yakalandığı... somut olay incelendiğinde, sanıkla işyeri sahibi olan mağdur arasında bir hizmet ilişkisinin bulunduğu ve suçta konu eşyanın da saniğe görevi sebebiyle tevdi ve teslim edilen eşya niteliğinde bulunduğu dikkate alınarak saniğin eyleminin, daha özel bir düzenleme olan 5237 sayılı TCK’nın 155/2. maddesinde belirtilen hizmet sebebiyle güveni kötüye kullanma suçu kapsamında kaldığı gözetilmenden suç vasfında yanılığa düşmek suretiyle hırsızlık suçundan hüküm kurularak eksik ceza tayini...” ifadeleriyle zilyetliğin rızaya dayalı devri hâllerinde güveni kötüye kullanma suçunun oluşacağına hükmedilmiştir. Karar için bkz. Yargıtay 15. Ceza Dairesinin 25.06.2018 tarihli ve E. 2015/6725, K. 2018/4641 sayılı kararı <http://www.kazanci.com.tr> (19.07.2021); Yargıtay başka bir kararında güveni kötüye kullanma suçunun oluşması için alınan malların teslim ve tevdi edilmiş olmasını aramakta, aksi halde bu suçun hırsızlık suçunu oluşturacağını hükme bağlamıştır. Şöyle ki: “Dairemizin 18.09.1996 gün ve 1399/1474 sayılı kararı ile benzer kararlarında belirtildiği üzere, katılana ait evin saniğe kiralanması sırasında özel olarak teslim ve tevdiye konu edilmeyen mutfak dolaplarının, rıza dışında ve faydalanmak amacıyla alınıp götürülmesi halinde eylemin hırsızlık suçunu oluşturacağı da gözetilerek...” Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 31.12.2007 tarihli ve E. 2005/11731, K. 2007/9547 sayılı kararı www.kazanci.com.tr, (19.07.2021).

³⁵ Güvenin kötüye kullanılması suçunun niteliği vs. bilgiler için bkz. Dönmezer Sulhi, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, İstanbul 1998, s. 409 (1998); Ayhan Önder, *Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar*, İstanbul 1994, s. 409.

2. Sahte İmza Atılması ve Sahte Ciro

Çekle ilgili uygulamadaki diğer bir sorunun boş olarak ele geçirilen çeklerin çeki keşide eden kişi adına sahte olarak imzalanma sorundur. Sahte imza elle, mekanik araçlarla veya yetkili imzanın fotokopisini kullanmak suretiyle atılmaktadır. Bunun yanı sıra uygulamada her ne kadar kriminolojik incelemelerde tespiti kolay olsa da, yetkilinin imzasının taklit edilmesi suretiyle de sahte imza atıldığı görülmektedir. Ortaya çıkarılmasında en zor olan yöntem ise yetkilinin imzasının fotokopi yoluyla çekin üzerine aktararak yapılan sahteciliktir³⁶.

Sahte ciro işlemi ile ise, işletmenin ticari ilişkide olduğu üçüncü kişilere verilecek çeklerin çalınma suretiyle hile oluşmaktadır. Yani burada çekin düzenlenmesi ve imzalanması aşamasıyla ilgili bir durum söz konusu olmayıp, çekin taşıdığı bilgiler sahteciliğe konu oluşturmaktadır. Dolayısıyla sahtecilik eylemi çekin ciro edilmesi aşamasında meydana gelmektedir. Bu yöntemle çek, gerçek alıcısı yerine dolandırıcıya ödenmiş olmaktadır³⁷.

3. Çek Alacaklısının Değiştirilmesi

Diğer bir hile türü de, hazır imzalanmış çekin işletme çalışanı tarafından çalınarak çekin alacaklısı olarak yazılan isminin değiştirilerek ya çalınanın kendi ya da suç ortağının isminin değiştirilmesi suretiyle gerçekleşmektedir. Bunun için ise, genellikle ya çeki düzenleyen kişi tarafından çeki silinebilir mürekkeple doldurularak daha sonra çekte yazılan ismi uygun bir isimle değiştirilmesi, ya da çalışan yetkili biri tarafından işletmenin muhasebe kayıtlarından çek hazırlanmadan önce alacaklıların isimlerinin değiştirmesi şeklinde iki yöntemle yapılmaktadır. Bu hileleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte başlıca hileleri bu şekilde açıklamak mümkündür³⁸.

B. Karşılıksız Çek ve Gelişim Süreci

Uygulamada çeklerle ilgili karşılaşılabilecek diğer bir sorun da çek karşılığının banka hesabında olmamasıdır. Ticari hayatta normal şartlarda bir çek hesabına sahip olan kişinin çekte belirtilen tutarın ilgili banka şubesindeki hesapta

³⁶ Aydın- Ala, s. 91.

³⁷ Bozkurt, s. 274. Rus hukukunda benzer olaylar konusunda geniş bilgi için bkz. Andrey Yujin, "Мошенничество и его виды в российском уголовном праве"(Rus Ceza Hukukunda Dolandırıcılık ve Türleri), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Moskova Devlet Üniversitesi Federal Bütçe Yüksek Öğretim Kurumu*, Moskova 2016, s. 60, 81 vd.

³⁸ Bkz. Bozkurt, s. 276.

tamamını karşılayacak şekilde bulunması gerekmektedir³⁹. Bununla birlikte, bir çekin karşılığının olmadığı söylenmesi için, diğer bir ifadeyle, karşılıksız çekten bahsedilebilmesi için, her şeyden önce geçerli bir çekin mevcudiyeti gerekir. Dolayısıyla ilk olarak bir çekin TTK'nın 780'inci maddesinde sayılan zorunlu unsurları ile gerekirse ÇekK'nın 2'nci maddesinin 7-8'inci bentlerindeki unsurları ihtiva edip etmemesine bakılmalı⁴⁰. Şayet çek, tüm zorunlu unsurları bünyesinde barındırmakta ise, ibraz süresi içinde bankaya sunulduğunda karşılığının talep edilebilmesi gerekir. Çek ibraz süresi içinde talep edildiğinde çekte belirtilen rakamın eksiksiz ödenebilmesinin mümkün olmaması ve çekin tamamının karşılanmadığının çek hesabının bulunduğu banka tarafından somutlaştırılması gerekmektedir⁴¹. Bunlara ek olarak, ÇekK'nın 5'inci maddesindeki "hamilin şikâyeti üzerine" hükmü gereği bu konuda bir talep de aranmaktadır⁴². Özetlemek gerekirse, bir çekin karşılıksızdır işlemine tabi olarak yaptırımın uygulanabilmesi için öncelikle bir çekin olması, bu çekin hukuken geçerli olması, ibraz süresi içinde çekin ibrazında çek hesabında karşılığının olmaması, çekle ilgili karşılıksızdır işleminin yapılması ve hamilin talebinin olması gerekir. Ancak bu şartlar varsa konuyla ilgili idari para cezaları bakımından Cumhuriyet Savcılığı (6273 sayılı Kanun m. 5/1), karşılıksız çek suçu bakımından ise İcra Mahkemesine talep açılması gerekir (ÇekK m. 5/1)⁴³.

³⁹ Mertol Can, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2012, s. 169.

⁴⁰ ÇekK'nın 2'nci maddesinin 9'uncu bendinde "(9) Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez." hükmü ile esas olan zorunlu unsurların TTK'daki unsurlar olduğu açıkça ifade edildiği düşüncesindeyiz.

⁴¹ Öztan, s. 295-296.

⁴² Değişiklik her ne kadar 15.07.2016-6728/63 md getirilmiş olsa da eski 3167 sayılı mülga ÇekK'nın 16b madde hükmünde "Karşılıksız çek keşide etme" suçu, şikâyete bağlı bir suç olarak kanunda yer almaktaydı. Madde metni: "16'nci maddede öngörülen suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması, hamilin, çeki elinde bulundurmaları koşulu ile ödemede bulunan cirantanın veya kanunî veya akdî teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankanın şikâyetine bağlıdır. Bu suçlara çekin ibraz edildiği veya şikâyetçinin yerleşim yerinin bulunduğu yer asliye ceza mahkemesinde bakılır." (16B). Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Hakan Albayrak/Ahmet Bozdağ, "Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, 2018, S. 33, s. 261.

⁴³ Bkz. İsmail Kayar, *Ticaret Hukuku*, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 701-702; Konuyla ilgili iki farklı Yargıtay kararı vardır. Şöyle ki; Yargıtay 16. Hukuk Dairesi 23.02.2006 gün ve 2005110009 E. 200611229 K. no.lu kararlar İİK'ya göre hapis cezasının uygulanmasının gerektiği durumlarda şikâyetin direkt Cumhuriyet Savcılığına yapılması gerektiği karar vermiştir. Daha sonra ise yine aynı daire bu sefer 14.6.2006 tarihli ve 2006/1905 E., 200614592 K. no.lu kararı ile İİK'nın 346.

19.03.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un (mülga ÇekK.) yürürlüğü öncesinde karşılıksız çek düzenlemesine dair mevzuatta bir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak TBMM verdiği yorum kararlarıyla ceza sorumluluğu açısından konunun dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendirilmesi yorumunu yapmıştır. Bu döneme ait olarak karşılıksız çeklere dair Yargıtay kararları⁴⁴ çelişkili olarak eleştirilmiştir⁴⁵.

ve 349. Madde hükümlerini dikkate alarak bu hükümlerin yürürlükte olması nedeniyle şikâyetin doğrudan icra mahkemesine yapılması gerektiğini belirtmiştir. Konu Yargıtay Ceza Genel Kurulu ile çözüme kavuşturulmuştur. Buna göre, 13.02.2007 tarih ve 2007/17RD-16 E., 2007/28 K. sayılı kararı ile Yargıtay Ceza Genel Kurulu bu karara göre İİK'da hapis veya adli para cezası öngören suçlar yönünden kanun koyucu ayrı bir düzenleme öngörmediğinden diğer icra suçları gibi bu suçların da şikâyeti doğrudan icra mahkemesine yapılması gerektiği yönünde karar vermiştir. Bkz. Albayrak/ Bozdağ, s. 267, dn. 71; Demir, Şamil, "5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar", *Ankara Barosu Dergisi*, 2013, S. 1, s. 235.

⁴⁴ Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 20.01.1976 tarih ve E. 1976/274, K. 1976/ 320 sayılı kararında: «Düzenlendiği tarihte, çekin muhatap bankada karşılığı bulunmadığını bildiği anlaşılan mağdurun çeki bu şekilde kabul etmiş bulunması karşısında hataya düşürüldüğü bahse konu olamaz. Yasaya ve uygulamalara göre dolandırıcılık suçunun tekevvünü için lehtarın çekin karşılığının bulunmadığını bilmemesi ve bu suretle aldatılması gereklidir» (*Yargıtay Kararlar Dergisi*, C. 2, Mayıs 1976, S. 5, s. 776); Ayrıca, Yargıtay bir kararında: "Karşılığı olmadığı halde çek keşide edenlere ceza tertibine dair Ticaret Kanunu'nun 610. maddesine bir fıkra ilave edilmesi teklif olunmuş ise de; TCK'nın 503. maddesinde dolandırıcılık hakkında şeriat ve anasırı cürmiye, karşılıksız çek keşide edenlerin hareketine tamamen tetabuk etmekte bulunduğundan bu suretle karşılığı olmadan çek keşide edenlerin cezai bir tehdidi kanuniden vareste kalabilmelerine imkan olmadığı ve böylece muhatabın yed'inde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası veya sair nakdi olmayanları sania, hile, suiniyet, lakaydı ve ihmali ile çek keşide ettikleri takdirde hamili izrar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtekip olacakları aşikar ve bilhassa Ceza Kanunu'nun umumi hükmünün tatbiki halinde bazen hesabının kati neticesini bilmeyecek zuhulen çek keşide edenlerin hareketini de yine de ahkamı cezaiyede aranılan kasd-ı cürminin fıkdanı hasebiyle cürüm telakki olunmamasını da tahtı teminde bulundurulduğundan Ticaret Kanunu'nun 610. maddesine bir fıkra ilavesine mahal olmadığı" ifade edilmiştir. Feyzan Hayal Şehirli, "Yargıtay Kararlarında Karşılıksız Çek", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1997, S. 52 (01), s. 663 dn. 1.

⁴⁵ Esasen 3167 sayılı mülga ÇekK'nın 16'nın maddesindeki düzenleme, pratikteki dolandırıcılık suçunun unsurlarından kaynaklı sorunun aşılması ayrıca keşideciye objektif bir sorumluluk yüklemek için getirilmiştir. "...karşılıksız çek çekmek, dolandırıcılık sayılınca karşılıksız çek çeken kimsenin bu hareketinin suç sayılabilmesi için dolandırıcılık suçunun yasal öğelerinin (unsurlarının) olayda gerçekleşmiş olması gerekmektedir... Ancak, dolandırıcılık suçunun unsurlarının karşılıksız çıkan her çek yönünden tespiti mümkün olmadığından, bu şekilde çek keşide edenlerin bir kısmının cezasız kalması gibi durumlar ortaya çıkmakta ve bu durum çeki keşide edenleri sarsmakta olduğundan karşılıksız çek çekmek eylemi dolandırıcılık suçunun unsurları araştırılmaya gerek duyulmadan 3167 sayılı Çek Yasasının 16. maddesi ile bağımsız suç sayılarak cezalandırılmıştır. Böylece, karşılıksız çek çekme (düzenleme, keşide etme) eylemi hangi nedene dayanırsa dayansın suç sayılacaktır.", Talih Uyar, "Karşılıksız Çek Çekmek (Keşide Etme) Suçu", *Ankara Barosu Dergisi*, 1987, S. 5-6, s. 671-672.

Eleştirilere konu olan husus çek vasfı olmayan bir evrakta dolandırıcılık suçunun işlenip işlenemeyeceği konusunda fikir birliğinin olmayışıdır. Bizce ilgili dönem kararlarında ceza hukuku açısından yapılması gerekli kovuşturmada suçun unsurlarının yalnızca ceza hukuku mevzuatı hükümlerince ele alınarak neticelendirilmesi gerekmektedir. Bir evrakın, kanunen olması gerekli zorunlu nitelikleri taşıması hususunun hukuk davaları içerisinde kalması ve bundan bağımsız olarak ceza hukuku açısından yapılacak kovuşturmada salt dolandırıcılık suçunun maddi ve manevi unsurlarının gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti üzerinde durulması gerektiği kanısındayız. Dolayısıyla çek vasfında olmayan bir evrakın karşılıksız çek hükümleri kapsamında değerlendirilmesi suçun genişletildiği anlamına gelecektir ki, bu durumun da Anayasal hüküm olan (m. 38) kanunsuz suç ve ceza olmaz hükmü ile bağdaşmayacağı çok açıktır. Öğretide, her ne kadar “*karşılıksızdır*” işlemine sebebiyet verme eylemi çekler bakımından suç olmaktan çıkarıldıysa da, karşılıksız çıkan çekle ilgili olarak somut olaya bakıldığında dolandırıcılık ve belgede sahtecilik gibi diğer bazı suçların unsurlarına karşılaşıldığından, cezai boyutunun uygulanmasından çıkılmaması gerektiği ileri sürülmüştür⁴⁶.

Mülga ÇekK'nın 16'ncı maddesine göre, “*ibraz müddeti içinde ya da üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin kısmen de olsa ödenmemesi*” durumunda çeki düzenleyen 1-5 yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılacağı hükme bağlanmıştı. Mezkûr madde sadece karşılıksız çek düzenlenmesini yaptırımı tabi tutan özel bir madde niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla TTK'da sayılan çek unsurlarını taşımayan belge üzerinde bu özel suç hükmünün uygulanması mümkün olmayacaktı. Nitekim Yargıtay 1986 tarihli bir kararında, çek asıllarının TTK'nın 692'nci ve 693'üncü maddeleri uyarınca incelenip çek vasfı taşıması durumunda dolandırıcılık suçu hükümlerine göre değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁴⁷.

3863 Sayılı Kanun⁴⁸ ile mülga ÇekK'nın 16'ncı maddesinin 2'nci fıkrası ile ise mahkûmiyet kararının akabinde ve bu kararın kesinleşmesinden önce ya da hüküm kesinleştikten sonra, vazgeçme ya da çek tutarı ile tazminat ve gecikme

⁴⁶ Bkz. Poroy- Tekinalp, s. 362.

⁴⁷ Yargıtay 7. Ceza Dairesinin 29.04.1986 tarihli ve E. 1986/1400, K. 1986/5309 sayılı kararı www.kazanci.com.tr, (19.07.2021).

⁴⁸ 3167 sayılı mülga ÇekK'nın 16'ncı maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun 1 sayfadan ve 3 maddeden ibaretti. Bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc076/kanuntbmmc076/kanuntbmmc07603863.pdf, (04.08.2021).

faizinin ödenmesi durumunda kamu davası ve cezanın ortadan kalkacağı kabul edilmişti⁴⁹. Bu hükümle de kanun koyucu tarafından mülga ÇekK'da çekin karşılıksız çıkmasına dair tanımlanan özel suç bir nebze yumuşatılmaya çalışılmıştı.

2001 yılında Anayasa'ya "Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden alıkonamaz" hükmü eklenmiştir (Anayasa m. 38/8). Bu hükmün eklenmesinin akabinde çeklerle ilgili olarak 26.02.2003 tarihli ve 4814 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" yürürlüğe girmiştir. Kanun koyucu, Anayasa'ya 2001 yılında eklenen madde hükümleri doğrultusunda hapis cezasının son çare olarak öngörülmesini, karşılıksız çek düzenleyene öncelikle ekonomik cezanın verilmesini uygun görmüştür.

Bununla birlikte, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu 1/433 sayılı Raporu'nun Genel Gereğesinde mülga ÇekK'la ilgili olarak açılan ceza davası sayısına vurguda bulunulmuştur. Şöyle ki; 1986 yılından 10.644'larda olan rakamın 2001 yılında 307.381'e yükseldiği, mülga ÇekK'dan dolayı açılan davaların, toplam ceza davaları içindeki oranının 1999 yılında %18,4 iken 2001 yılında bu oranın %13,5 olarak yansıtıldığı belirtilmiştir. Bu sonucun oluşmasındaki ana nedenin mülga ÇekK'la, keşide edilen çeklerin karşılığının bulunmaması hâlinin, objektif sorumluluk olarak düzenlenmiş olması ve bu suçun hürriyeti bağlayıcı cezaya bağlanmış olması ileri sürülmüştür. Bunun gibi, Genel Gereğçe'de ceza hükümlerinin uygulanmasında, ülkedeki diğer ceza kurallarının tümünün dikkate alınması gerektiği, modern ceza hukukunda, ekonomik ilişkilerin geliştiği ve bu gelişme sonucunda bu ilişkilerden kaynaklanan ve cezaî müeyyideyi gerektiren eylemlere hürriyeti bağlayıcı cezalara en son çare olarak başvurulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda da karşılıksız çek keşide etmek suçunu ilk seferinde bu suçu işleyenlere hürriyeti bağlayıcı ceza yerine, çekte olan güvenin zaafa uğratılmamasını da dikkate alarak, sadece çek bedeli tutarında para cezasının verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bununla birlikte, bu suçun mükerrer işleyenler hakkında, cezada etkinliğin artırılması bakımından, hapis cezasının uygulanması da verilmesi istenmiştir. Genel Gereğçe'de son olarak, uygulamada aslına uygun olarak çeklerin ödeme

⁴⁹ Murat Başman, 3167 Sayılı Çek Yasasında 3863 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklik ve Bir Yargıtay Kararı, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1993, S. 3-4, s. 35.

aracı olarak değil de bir nevi kredi aracı niteliğinde kullanıldığı belirtilmiştir. Bu zorunluluk karşısında, bankaların, çek defteri verirken gerekli araştırma ve değerlendirilmeyi yapması zorunluluğunun yanında, maddî anlamda sorumluluklarının artırılması suretiyle çek hesabının açılması ve çek defterinin verilmesinde daha özenli davranmaları gerektiği de belirtilmiştir. Sonuç olarak ise söz konusu Tasarı'nın, yukarıda belirtilen söz konusu gerekçelerle ve mülga ÇEKK'nın uygulanmasında karşılaşılan aksaklıkların giderilmesi amacıyla hazırlanmış olduğu ileri sürülmüştür⁵⁰. Tasarı'da belirtilen o dönemlere ait artışın hukuksal olmayan nedenlerden kaynaklandığına dair görüşler de bulunmaktadır. Karşılıksız çeklere dair artan ceza davalarının nedeni 1990'lı yıllar ve 2000'li yılların başında ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar ve çekin ödeme vasıtası olmaktan ziyade kredi vasıtası olarak kullanılmasından geldiği öğretide de ileri sürülmüştür⁵¹.

Karşılıksız çekle mücadelenin ağır hapis cezaları ile önlenemeyeceğinin anlaşılması, kara para aklama ile terörün finansmanında çeklerin rol oynamasına engel olunması gereği ve bu sebebin çek hesabı açma ve hamiline çeklerde yeni yaklaşımları zaruri kılması, suçu önleyici tedbirlere yönelme ihtiyacı gibi benzer gerekçelerle yeni bir kanun hazırlama ihtiyacı hâsıl olmuştur⁵². 4814 sayılı Kanun ile mülga ÇEKK'da yapılan köklü değişikliklere rağmen eleştirilerde bir azalma meydana gelmemiştir. Ayrıca 26.09.2004 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) yürürlük kazanması ile eleştiriler daha da artmıştır. Nihayet ÇEKK yürürlüğe girmiştir. ÇEKK ile karşılıksız çek düzenlenmesi durumunda, aşağıda daha ayrıntılı görüleceği üzere, 1500 güne kadar adli para cezası, çek düzenleme ve hesabı açma yasağı ve adli para cezasının ödenmemesi durumunda hapis cezası verilebilecektir.

31.01.2012 tarihli 6273 sayılı Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile gerçekleştirilen değişiklik öncesinde çeklerde karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi suç olarak kabul edilmekteydi. 6273 sayılı Kanun'la gelen yeni düzenlemeye göre, söz konusu fiil suç olmaktan çıkarılarak kabahate dönüştürülmüştür. Söz konusu Kanun'un 3'üncü maddesinde hüküm şu şekilde düzenlenmiştir: "(10) Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı

⁵⁰ <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss58m.htm>, (23/04/2021).

⁵¹ Erdoğan Moroğlu, **3167 Sayılı Çek Kanunu'nda 4814 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler**, Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan, 1. Baskı, Seçkin Kitapevi, Ankara 2004, s. 538.

⁵² Şafak Narbay, "5941 Sayılı Çek Kanunu'nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi", **Terazi Hukuk Dergisi**, 2010, S. 43, s. 43, 66.

yapılacak başvuru ve itirazlar hakkında, 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kaba-hatler Kanununun kanun yoluna ilişkin hükümleri uygulanır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı yapılan başvurunun kabulü hâlinde, bu kararlar ilgili olarak da sekizinci fıkradaki bildirim ve yayımlanma usulü izlenir.” (m. 3/3)⁵³. Dolayısıyla, ÇekK’nda 6273 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi *“hukukî ve cezaî sorumluluk”* ibaresi *“hukukî sorumluluk ile idarî yaptırım sorumluluğu”* şeklinde değiştirilerek söz konusu fiil suç olmaktan çıkarılıp idari yaptırıma tabi tutulmuştur (m. 3/1). Ancak bu yaptırım türünün yetersiz kaldığı ve çek hamillerini yeterince korumadığı görülmüştür⁵⁴. Bu durumun sonucunda Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi istatistiklerine göre 2012 ile 2016 yılları arasında karşılıksız işlemi yapılan çeklerde sayının arttığı görülmüştür. Bunun üzerine 09.08.2016 tarih 29796 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 6728 sayılı Kanun 63’üncü maddesi hükümlerince çeklere dair olarak cezai sorumluluk yeniden getirilmiştir. 15.07.2016 tarihli ve 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile TTK’da ve ÇekK’da önem arz eden değişiklikler yapılmış ve çeklerde karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi 63’üncü madde hükmüne göre yeniden suç olarak kabul edilmiştir. Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi istatistiklerinde 2016 yılından 2018 yılına kadar ki dönemde ise karşılıksız işlemi yapılan çek sayılarında düşme dikkat çekicidir⁵⁵.

Söz konusu madde hükmü şu şekilde düzenlenmiştir: *“(1) Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından az olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir.*

⁵³ İzzet Özgenç, **Çek Kanunu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 67.

⁵⁴ Köle- Görgülü, s. 81.

⁵⁵ Yıllara göre raporlar için bkz. <https://www.riskmerkezi.org/>, (20.07.2021).

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır. Koruma tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşı yapılan itirazlar bakımından 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 353'üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Bu suçtan dolayı açılan davalar icra mahkemesinde görülür ve İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353'üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır. Bu davalar çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür." (m 63/2).

Bununla birlikte, 6728 sayılı Kanunda öngörülen suç tanımında yaptırım olarak tekrar ÇekK'nın eski halindeki gibi, adli para cezası tekrardan öngörül-müş ve hamilin şikayeti ile, her bir çekle ilgili 1500 güne kadar adli para cezası getirilmiştir ve bu paranın ödenmemesi durumunda ÇekK md. 5/f. 11 hükmün-de yapılan değişiklik ile hapis cezası yaptırımının uygulanacağı düzenlenmiştir (m. 63)⁵⁶. Aynı hususu bu durumda güvenlik tedbiri olarak "*çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı*" hususunda yaptırımın hükmü devam etmekteydi. Bu konu Anayasa'nın 2'nci maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesine ve kim-senin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağını düzenleyen 38'inci madde hüküm-leri ile bağdaşmayacağı gerekçeleri ile Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır. Mahkeme tarafından, 6728 Kanun ile öngörülen adli para cezasının ödenme-mesi durumunda hapis cezası ile karşılaştırılması hususunun Anayasa'ya ve ulus-lararası anlaşmalara aykırılık içermeyeceği belirtilerek 2016/191 E. ve 2017/131 K. karar verilmiştir⁵⁷.

Bu gelişmelerle birlikte, 2019 yılının sonundan itibaren tüm dünyada görü-len salgın hastalık nedeniyle birçok alanda çeşitli kanuni düzenlemelere ihtiyaç

⁵⁶ Özgenç, s. 104.

⁵⁷ Burada vurgulanması gereken husus Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 no.lu Protokol'ün 1'inci maddesi ile Anayasa'nın 38'inci maddesinde belirtilen sözleşmeden doğan bir yükümlü-lüğün "*yerine getirilmemesi*" değil "*yerine getirilememesidir*". Dolayısıyla söz konusu suç ob-jektif (kusursuz) sorumluluğu gerektirmemektedir. Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Türkan Sancar, "Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında 'Ekonomik Suça Ekonomik Ceza Söylemi'", **Çek-ler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempo-zyumu**, Ankara 12.01.2002, s. 3-24, s. 4.

duyulması sonucunda konuyla alakalı olarak 25.03.2020 tarihte yürürlüğe giren 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 49'uncu maddesi ile ÇekK'ya geçici 5'inci madde hükmü eklenmiştir⁵⁸. Bu düzenleme ile de karşılıksız çek düzenleme suçu sonrası verilen cezaların infazı belirtilen tarihe kadar durdurulmuş ve taksitlendirme kolaylığı getirilmiştir. Aynı Kanun'un Geçici 1'inci maddesi ile de çeklerin karşılığının ödenmesini ilgilendiren bir gelişme olmuş ve kanunda belirtilen tarihe kadar ibraz süresi durdurulmuştur. Söz konusu Kanun'un 52'nci maddesinin "f" bendine göre ilgili hükmün Kanun'un yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği belirtilmiş ve kanun 26 Mart 2020 Perşembe günü 31080 mükerrer sayı ile yayımlanmıştır⁵⁹.

Bunun yanı sıra, ÇekK'da yapılan değişiklikler ile 31.12.2020 tarihine kadar çekin üzerinde belirtilen tarih öncesi, herhangi bir ödeme yapılamayacağı yönünde düzenlemeye gidilmişti. Bu tarihten sonra ÇekK'nın 3/8'inci maddesi ile üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının eTTK 707'nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamayacaktı. Bu bağlamda ileri düzenleme tarihli çeklerde takibin yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasının şart olduğuna dair hüküm yürürlüğe girmişti. Çekler bu düzenleme ile birlikte üzerinde yazılı tarihten önce ibraz edildiğinde hesap uygunsuzlukta belirtilen tutar ödenebilecek, hesapta çekin karşılığı yoksa kanuni takibat yapılamayacak ve ibraz süresi beklenilecekti⁶⁰.

30.04.2021 tarih ve 31470 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7318 sayılı Vergi Usul Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 15'inci maddesiyle 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a Geçici 3'üncü madde;

"(1) Covid-19 salgın hastalığıyla mücadele kapsamında ülke genelinde uygulanan kısıtlamalar dikkate alınarak hak kayıplarının önlenmesi amacıyla;

⁵⁸ Bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2020-03-26&mukerrer=1>, (10.07.2021).

⁵⁹ Bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200326M1-1.htm>, (10.07.2021).

⁶⁰ Bu süre 04.11.2021 tarih ve 7341 sayılı Kanun'un m. 16 hükmü ile "14/12/2009 tarihli ve 5941 sayılı Çek Kanununun geçici 3'üncü maddesinin beşinci fıkrasında yer alan "31/12/2021" ibaresi "31/12/2023" şeklinde değiştirilmiştir" <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/11/20211106-6.htm>, (03.01.2022).

a) İbraz süresinin son günü 30/4/2021 ila 31/5/2021 (bu tarihler dahil) tarihleri arasına isabet eden çekler, bu tarihler arasında ibraz edilemez; 1/6/2021 tarihinden sonra, kalan ibraz süresi içinde ibraz edilebilir.

b) 30/4/2021 ila 31/5/2021 (bu tarihler dahil) tarihleri arasında vadesi gelen kambiyo senedine dayalı alacaklar hakkında; bu tarihler arasında icra ve iflas takibi başlatılamaz, ihtiyati haciz kararı verilemez ve başlamış olan takipler durur.

c) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamına giren kamu idarelerinin kamu hukukundan veya özel hukuktan doğan alacakları hakkında, 30/4/2021 ila 31/5/2021 (bu tarihler dahil) tarihleri arasında icra ve iflas takibi başlatılamaz.” hükümleri eklenmiştir.

Bu düzenlemenin akabinde 7318 sayılı Kanun 15’inci maddesiyle 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’a eklenen Geçici 3’üncü maddesinde açıkça belirtilen tarihler arasında çeklerin ibraz edilemeyeceği yönünde kesin ibare varken Ticaret Bakanlığı, 30.04.2021 tarih ve 31470 sayılı Resmi Gazete’de 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un Geçici 3’üncü maddesinin 1’inci fıkrasının (a) bendinin uygulanmasına ilişkin tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğe göre ibraz süresinin son günü, 30.04.2021 ile 31.05.2021 tarihleri arasına isabet eden çeklerin, belirtilen tarihler arasında bankaya ibraz edilmesi halinde, çek hesabı sahibinin hesabında çekin karşılığının bulunması kaydıyla çek bedelinin ödenmesinin gerekmekte olduğu belirtilmiştir⁶¹.

Son olarak 28.07.2021 tarihli 31551 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 7333 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 17’nci maddesi ile 14.12.2009 tarihli ve 5941 sayılı ÇekK geçici 5’inci maddesinin birinci fıkrası “(1) 5’inci maddede tanımlanan ve 30/4/2021 tarihine kadar işlenen suçtan dolayı mahkûm olanların cezalarının infazı durdurulur. Hükümlü 30/6/2022 tarihine kadar çek bedelinin bu fıkrada değişiklik yapan Kanunun yayımı tarihi itibarıyla ödenmeyen kısmının onda birini alacaklıya ödemek zorundadır. Kalan kısmını 30/6/2022 tarihin-

⁶¹ Tebliğ için bkz. 30 Nisan 2021 tarih ve 31470 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210430M1-1.htm>, (04.08.2021).

den itibaren ikişer ay arayla on beş eşit taksitle ödemesi durumunda mahkemece, ceza mahkûmiyetinin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir. 30/6/2022 tarihine kadar çek bedelinin ödenmeyen kısmının onda birinin ödenmemesi halinde alacaklının şikâyeti üzerine mahkemece hükmün infazının devamına karar verilir. Hükümlü taksitlerden birini süresi içinde ilk defa ödemediği takdirde ödemediği bu taksit, sürenin sonuna bir taksit olarak eklenir. Kalan taksitlerden birini daha ödemediği takdirde alacaklının şikâyeti üzerine mahkemece hükmün infazının devamına karar verilir. Bu fıkra hükümleri, 30/4/2021 tarihine kadar işlenmiş ve yargılaması devam eden suçlar bakımından, çek bedelinin ödenmeyen kısmının onda birinin 30/6/2022 tarihine kadar ve bu fıkroda belirtilen taksitlerin süreleri içinde alacaklıya ödenmesi koşuluyla, infaz aşamasında uygulanabilir.” şeklinde değiştirilmiştir.⁶²

III. RUS VE TÜRK HUKUKUNDA KARŞILIKSIZ ÇEKLE İLGİLİ HUKUKİ VE CEZAI HÜKÜMLER

A. Türk Hukukunda

Yukarıda anlatılanlar çerçevesinde Türk hukukunda çeklerle ilgili düzenlemelere bakıldığında genellikle karşılıksız çek konusunda ne gibi önlemlerin alınması gerektiği hususu netlik kazanmadığı gibi, bu suçun oluşmasının engellenmesine yönelik her hangi bir güçlü yasal düzenlemeye rastlanmamıştır⁶³.

Günümüzde TTK'nın 796'ncı ile ÇekK'nın 3/1 madde hükmü gereği çekler, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde ödenir. Banka dışında TTK'nın 798'inci madde hükmü gereği çekin bir takas odasına ibrazı da geçerli ibraz olarak değerlendirilir. Muhatap banka, ibraz edilen her çek yaprağı için karşılığı olmadığı durumlarda çek bedeli bin Türk Lirası veya üzerinde ise bin Türk Lirası; çek bedeli bin Türk Lirasının altında ise çek bedelini öder (ÇekK m. 3/3-a). Muhatap banka, ibraz edilen her çek yaprağı için karşılığının kısmen bulunması hâlinde ise çek bedeli bin Türk Lirası veya altında ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî

⁶² Tebliğ için bkz. 28.07.2021 tarihli 31551 sayılı Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/07/20210728-1.htm>, (16.08.2021).

⁶³ Türk hukukunda karşılıksız çekle ilgili düzenlemeler konusunda geniş bilgi için bkz. Zeki Yıldırım- Ekrem Çetintürk, “İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksız İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu”, *TBB Dergisi*, 2012, S. 103, s. 29 vd.

karşılığı bin Türk Lirasına tamamlayacak bir miktarı; çek bedeli bin Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığa ilave olarak bin Türk Lirasını, ödemekle yükümlüdür (ÇekK m. 3/3-b)⁶⁴. Bununla birlikte, çek hamilin talebiyle, karşılıksızdır işlemi çekin arka yüzüne bankaya ibraz edildiği tarih, ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı, hesap durumu vs. banka yetkilisi tarafından imzalanır ve banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir (ÇekK m. 3/4).

TTK'da çekin ödenmemesi durumunda hamilin başvurma haklarını kullanabilmesi için nasıl bir yol izlemesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Buna göre:

“(1) Zamanında ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödememe hâli;

a) Resmî bir belge, “protesto” ile,

b) Muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla,

c) Bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanıyla,

sabit bulunduğu takdirde hamil; cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma haklarını kullanabilir”. (TTK m. 808).

Protesto ibraz süresinin geçmesinden önce yapılması gerektiği (TTK m. 809/1), ancak ibrazın, sürenin son gününde yapıldığı durumlarda, protestonun veya benzer bir belirlemenin, sürenin son gününü izleyen iş gününde de yapılabileceği hükme bağlanmıştır (TTK m. 809/2).

Karşılıksız çekte hamilin başvuru hakkının kapsamında aşağıdaki hakları sözkonusu olacaktır:

- Çekin ödenmemiş bedeli,

⁶⁴ “Bu fıkradaki miktar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî Gazete’de yayımlanır”(ÇekK m. 3/3 son cümle). Buna göre 5941 sayılı Kanun uyarınca muhatap bankanın ibraz eden düzenleyici dışında hamile süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için ödeme yapmakla yükümlü olduğu tutarlar 25 Ocak 2021 tarihli ve 31375 sayılı Resmî Gazete’ye göre 29 Ocak 2021 tarihi itibarıyla 2.670 TL’dir. Bkz. [https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/f04e05db-705c-49ce-a48b-862def9aac7e/5941_liste_2021.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-f04e05db-705c-49ce-a48b-862def9aac7e-nsUr3id, \(16.08.2021\).](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/f04e05db-705c-49ce-a48b-862def9aac7e/5941_liste_2021.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-f04e05db-705c-49ce-a48b-862def9aac7e-nsUr3id, (16.08.2021).)

- İbraz gününden itibaren işlemiş faizi,
- Protestonun veya buna eş değer belirlemenin, ihbarnamelerin vs. giderleri
- Çek bedelinin binde üçünü aşmamak kaydıyla komisyon ücreti (TTK m. 810).

Kanun koyucunun mülga ÇekK dönemindeki çeklerin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesini suç olarak kabul ederek, karşılığında adli para cezasına hükmedilmesi bu para cezasının ödenmemesi halinde hapis cezasının öngörülmesi eleştirilere sebep olmuştur. Bu eleştiriler doğrultusunda ÇekK’da değişiklik yapılmasına dair 6273 sayılı Kanun ile karşılıksız çek fiili kanun koyucu tarafından suç olmaktan çıkarılmıştır⁶⁵. Bunun üzerine söz konusu Kanunun 3’üncü maddesi ile karşılıksız çeklerde, idari yaptırım olarak nitelendirilebilecek çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı yaptırımı getirilmiştir⁶⁶. Bu bağlamda 6273 sayılı Kanunla gelen değişiklikten önce çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması durumunda cezai sorumlulukta geçerli olan şahsilik ilkesi bertaraf edilerek tüzel kişiler hakkında da doğrudan idari yaptırımın uygulanabilirliği söz konusu olmuştur⁶⁷. Daha sonraki 15.07.2016 tarihli ve 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile TTK’da ve ÇekK’da önem arz eden değişiklikler yapılarak çeklerde karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi 63’üncü madde hükmüne göre yeniden suç olarak kabul edilmiş ve karşılıksız işlemi yapılan çek sayılarında düşme yaşanmıştır⁶⁸.

Yürürlükteki ÇekK’ya göre “*Ceza sorumluluğu, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı*” başlıklı 5’inci maddesi hükmü gereği, çekin karşılıksız çıkması adli para cezasını gerektiren bir suç olarak nitelendirilmektedir. Zira söz konusu maddeye göre: “*Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur...*”⁶⁹.

Bununla birlikte, söz konusu 6728 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler ÇekK kapsamında ilk defa bir güvenlik tedbiri olarak nitelendirilebilecek “*çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı*” vs. tedbirlerin tek başına yeterli olmayacağı söylenebi-

⁶⁵ Bkz. Poroy-Tekinalp, s. 362.

⁶⁶ Kayar, s. 701-702.

⁶⁷ Durgut, s. 232.

⁶⁸ Yıllara göre raporlar için bkz. <https://www.riskmerkezi.org/>, (20.07.2021).

⁶⁹ Değişik: 15.07.2016-6728/63 md.

lir (m. 63/1)⁷⁰. Bunun yerine örneğin karekod uygulamasının geliştirilerek hem fiziki ortamda çek düzenlemelerinin dijital ortama taşınması için teknolojik gelişmelerden faydalanılması, hem doğanın az yıpratılması hem de kaydî sisteme geçilme konusunda daha etken yolların denenmesinin fayda sağlayabileceği kanaatindeyiz. Ayrıca tıpkı bazı Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi karşılıksız çek keşidesini önlemek ve çek mağduriyetlerini azaltmak için “çeklerin garanti edilmesi” sistemi oluşturulabilir⁷¹. Bu şekilde bankalar keşideciye çek defterini verdiğinde kendi üzerine çekilmiş çeklerin bedellerini, keşidecinin çek hesabında karşılık olmasa dahi, ödemeyi taahhüt etmiş olacaktır. Bunun yanı sıra tıpkı ihracat kredi sigortası gibi “karşılıksız çek sigorta fonu” oluşturulabileceği düşüncesindeyiz⁷².

B. Rus Hukukunda

Sovyet Rusya’sı döneminde kullanılan çekler günümüz Rusya’sında tıpkı Türk hukukunda çeklerin diğer kambiyo senetleri gibi ödeme aracından ziyade kredi aracı olarak kullanıldığı görülmektedir⁷³. Bununla birlikte Rus hukukunda çek ve bonoların ayırımı tek cümle ile şu şekilde dile getirilmiştir. Buna göre: “Çek veren- parası olandır; Senet veren- paraya ihtiyaç duyardır”. Dolayısıyla öğretilerde çekin bir kredi aracı değil, bir ödeme aracı olması gerektiği vurgulanmıştır⁷⁴.

Rusya Yüksek Şurası SSCB’nin dağılmasının akabinde Çekler Yönetmeliği’ni 03.01.1992 tarihinde kabul etmiştir. Söz konusu Yönetmelik, ülkedeki çek dolaşımı prosedürünü açıklayan Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nun (RFMK) 2’nin bölümünün kabulü ile 01.26.1996 tarihinden itibaren yürürlükten kaldı-

⁷⁰ Yine 6728 sayılı Kanun’un “Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla MERSİS ile Risk Merkezine elektronik ortamda bildirilir. Hakkında çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiler, Risk Merkezi tarafından bankalara bildirilir. Bu bildirimler ile bankalara yapılacak duyurulara ilişkin esas ve usuller, Adalet Bakanlığının uygun görüşü alınarak Risk Merkezi tarafından belirlenir.” hükmü karşılıksızdır fiilinin oluşmasından sonraki yönelik tedbirlerdir (m. 63/8).

⁷¹ Sulhi Dönmezer, “Karşılıksız Çek”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, (Ord. Prof. Dr. Charles Crozat’a Armağan), 1977, C. 43, S. 1-4, s. 306 (1977).

⁷² Konu çalışma sınırlarını aşacağından dolayı sadece başlık olarak verilmek istenmiştir. Bu sigorta çeşidi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nazım Aksoy, “İhracat Kredi Sigortası Kavramı, Hukukî Niteliği ve Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2017, C. 4, S. 1, s. 69 vd.

⁷³ Geniş bilgi için bkz. Yanukyan, s. 70.

⁷⁴ “Тот, кто выдает чек, - имеет деньги... кто выдает вексель - сам нуждается в деньгах” bkz. Lyudmila Yefimova, *Банковские сделки: право и практика* (Bankacılık İşlemleri: Hukuk ve Uygulama), Moskova 2001, s. 441.

rılmıştır. Günümüzde Rusya’da en büyük üç ticari bankasını birleştiren bir “Çek Sendikası” oluşturulmuştur. Müşteri (keşideci), bu sendikanın üyesi olan bir banka ile anlaşma yaparak, açılan hesaba belirli tutar kadar para yatırmakta ve bankadan bir çek defteri almaktadır. Çekler banka çek hesaplarındaki depozito limitleri dâhilinde yazılmaktadır⁷⁵.

Rus hukukunda çek, ibraz sırasında ödenir. Kanun maddesine aykırı geçen herhangi bir husus yazılmamış sayılır. Ödeme için ibraz edilen çek üzerinde yazılan düzenleme gününden önce ibraz edildiği takdirde, ödeme ibraz gününde yapılır⁷⁶. Rus hukukunda çekin ödenmemesi durumu ise RFMK’nın “Çek Ödemesini Reddetme Belgesi” başlıklı 883’üncü maddesinde yer almaktadır. Buna göre, çekin ödenmemesi durumunda, aşağıdaki yollardan biriyle bu durumun tespit edilmesi gerekir.

“1. Çekin ödenmesinin reddedilmesi, aşağıdaki yollardan biriyle onaylanmalıdır:

1) Noter tarafından protesto yapmak veya kanunda öngörülen şekilde eşdeğer bir işlem düzenlemek;

2) Ödemeyi reddeden çek üzerinde, ödeme için çekin teslim tarihini gösteren, ödeyenin bir işareti;

3) Çekin zamanında düzenlendiği ve ödenmediğine dair tahsilat bankasının bir işareti.

2. Protesto veya eşdeğer eylem, çekin ibraz süresi dolmadan yapılmalıdır.

Çekin ibrazı, ibraz süresinin son gününde gerçekleşmişse, protesto veya eşdeğer bir eylem bir sonraki iş günü yapılabilecektir.”

Çek hamili, protesto veya buna eşdeğer bir işlemin gerçekleştiği günü takip eden iki iş günü içinde ödeme yapılmadığını cirantasına ve keşidecisine bildirmekle yükümlüdür. Her ciranta, tebligatı aldığı günü takip eden iki iş günü içinde ödeme yapılmadığını kendi cirantasının dikkatine sunmak zorundadır. Aynı zamanda bu kişiye aval veren kişiye de tebligat gönderilir. Belirtilen süre içinde tebligatı göndermeyen kişi haklarını kaybetmemekle birlikte, çekin ödenmediğini bildirmeme nedeniyle oluşabilecek zararları tazmin edecektir. Tazmin edilecek zarar miktarı çek tutarını aşamaz (RFMK m. 884).

⁷⁵ Bkz. Antipova- Zotova, s. 3.

⁷⁶ Yerpilova, s. 31.

Muhatap tarafından ödenmeyen çek, diğer bir ifade ile karşılıksız çek, ile ilgili Rus hukukunda düzenleme RFMK'nın “Çekin Ödenmemesinin Sonuçları” başlıklı 885'inci maddesinde yer almaktadır. Madde hükmüne göre muhatabın, çeki ödemeyi reddetmesi durumunda, çek hamilinin, cirantalara ve düzenlene ayrı ayrı veya birlikte müteselsil sorumluluk çerçevesinde çek tutarının ödenmesini için, ödememeye ilişkin yapılan masraflarını ve faizleri talep etme hakkı olduğu düzenlenmiştir⁷⁷. Çek hamilinin bu maddenin 1'inci fıkrasında belirtilen kişilere karşı talebini çekin ödeme için ibraz süresinin sona erdiği tarihten itibaren altı ay içinde sürmesi gerekir. Çek borcunu ödeyenin birbirlerine karşı taleplerine ilişkin rücu talepleri ise, ilgili yükümlünün talebi yerine getirdiği veya aleyhine dava açıldığı günden itibaren altı aylık sürenin geçmesiyle sona erer.

Rus hukukunda tıpkı Türk hukukunda olduğu gibi çeklerin düzenlenmesi veya devri her zaman belirli bir amaç için (mal, iş, hizmet vb. için ödeme) gerçekleştirilmesine karşın, bunlar her zaman keşideci açısından tek taraflı soyut bir işlemi temsil eder⁷⁸. Dolayısıyla, taraflar arasında temel sözleşmenin çek sahibi tarafından yerine getirilmemesi, temel sözleşmenin feshi veya diğer benzer durumlar, süresi dolmadan bir çekin iptali için bir gerekçe oluşturamaz (RFMK m. 877/3). Öte yandan, çekin banka tarafından ödenmemesi, zararın oluşması, çekin imhası vb. hallerde, çek hamilini, keşideci aleyhine ana sözleşmeden doğan dava açma hakkından yoksun bırakmaz. Keşideci ile çek hamili arasındaki ilişkide, çekin düzenlenerek hamile verilmesi taraflar arasındaki ana borcun ödendiği anlamını taşımamaktadır (RFMK m. 877). Bu bağlamda Rus hukukunda çek bedelinin çek hamilinin hesabına geçinceye kadar, ödemedi sadece keşideci sorumludur. Muhatap olarak bankanın çekte yazılan tutarı ödememesi durumunda ise, çek hamiline, ana sözleşmeden kaynaklı esas ilişkide bir talepte bulunma hakkı veya çeki protesto ederek müracaat borçlularına başvurma hakkı olmak üzere iki seçimlik hak tanınmaktadır (RFMK m. 883/1-2.). Bu durumda çek tutarına ek olarak, çek sahibi, müracaat borçlularından, çekin tahsilinin maliyetlerinin yanı sıra faizi de talep etme hakkına sahiptir⁷⁹.

⁷⁷ Rotko, Svetlana, “Юридическая природа вексельной ответственности” (Senet sorumluluğunun hukuki niteliği), Юристы-Правоведь (*Hukukçu Dergisi*), Rusya Devlet Hukuk Üniversitesi, 2008, S. 1 (26), s. 26 vd.

⁷⁸ Sergey Ovseyk, “Чеки и Чековое Обращение: Сравнительно-Правовой Анализ” (Çekler ve Çek Dolaşımı: Karşılaştırmalı Hukuki Analiz), Банковское Право (*Banka Hukuku Dergisi*), 2003, S. 2, s. 55 vd.

⁷⁹ Ovseyk, s. 56.

Rus öğretisinde çeklere yönelik kötü niyetli davranışlarda Türk hukukundan farklı olarak karşılıksız çek suçu söz konusu olmamaktadır. Zira Rus hukukunda karşılıksız çek diye bir suç yoktur. Bu durumda sadece hukuki sorumluluk çekin cirantaları, keşidecisi ve avalistlere karşı müteselsil sorumluluk kapsamında yüklenmektedir. Çek ve diğer bankacılık işlemlerinin bu tarz kötü niyetli davranışların RF Ceza Kanunu'nun (RFCK) 159, 165 ve 176'nı gibi maddelerde düzenlenen suçlar kapsamında değerlendirilmesi gerektiği öğretide önerilmektedir⁸⁰. Bu bağlamda çekin karşılığının olmaması ve benzer durumlar için suç unsurlarını taşıdığı durumlarda söz konusu maddelerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Bu sayılan maddeler sırası ile "Dolandırıcılık" başlıklı m. 159, "Aldatma veya güveni kötüye kullanma yoluyla mala zarar vermek" başlıklı m. 165, "Kanunsuz kredi temini" başlıklı madde 176'dır⁸¹.

Bu tedbirlerin dışında öğretide bankacılık alanıyla ilgili özellikle şu yönde önlemlerin de alınması önerilmektedir:

1. Suçlulukla mücadele ve önlenmesi konusunda milli politikaların temelleri hakkında federal kanunu yapımı ve geliştirilmesi;
2. Bankacılık faaliyetleri kanunun güncellenerek kredi kuruluşlarının güvenlik hizmetleri faaliyetlerinin hukuki temelini geliştirilmesi;
3. Bankacılık faaliyetleri ile ilgili dolandırıcılık eylemlerinin bölgesel, ülkesel ve uluslararası alandaki mücadelede özel tedbir programlarının eklenmesi;
4. Bankacılık faaliyetlerindeki dolandırıcılık suçları mağdurlarının zararlarının tazmini konusunda sigorta fonunun oluşturulması;
5. Milletlerarası bankacılık dolandırıcıları ile mücadelede ülkeler arası işbirliğinin geliştirilmesi⁸².

⁸⁰ Bu yönde bkz. Vladimír Elzser, "Борьба С Мошенничеством В Банковской Сфере (Уголовно-Правовой и Криминологический Аспекты)", (Bankacılık Alanında Dolandırıcılıkla Mücadele (Ceza ve Kriminolojik Boyutlar), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **R.F. İçişleri Bakanlığı Sankt-Petersburg Üniversitesi**, 2005, s. 21.

⁸¹ RFCK maddelerinin orijinal metinleri için bkz. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/, (05.08.2021).

⁸² Elzser, s. 22.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ticaret hayatımızdaki faaliyetlerin hızlı ve kolay gerçekleşmesi açısından önemli bir yer tutan çekler özel hukuk alanında incelenen kıymetli bir evraktır. Çeklerle ilgili hususlar, her ne kadar özel hukuk hükümleriyle düzenlenmiş olsa da, devletin ekonomik istikrar ve güvenin sağlanmasındaki anayasal sorumluluğu gereği konunun kamu hukukundan ayrı tutulması mümkün bulunmamaktadır. Çeklere dair olan düzenlemeler açısından özel hukuk ve kamu hukuk hükümleri adeta iç içe geçmiş durumdadır. Bu bakımdan üç kişi arasında hukuksal ilişki neticesinde düzenlenen çekler düzenleyene, düzenlenen miktarın tahsilinin gerçekleştirilmesi için çekin bağlı bulunduğu hesapta çekin karşılığının ödenebilmesinin sağlanması edimini yüklerken, çek hamilinin de alacağı tahsilinin hiçbir mağduriyete sebep verilmeksizin gerçekleştirilmesi süreçlerinin kamu hukukundan bağımsız olması mümkün olmayacağı kanaatindeyiz. Ancak ülkemizde çeklerin, kanun koyucunun başlangıçta TTK ile amaçladığı ölçüde bir ödeme aracı olmaktan çok bir kredi aracı olarak kullanılması, ciddi hukuki problemlere yol açmaktadır. Bunun yanında, bu problemlerin sürekli olarak gündemde kalması, günümüzde konuyla ilgili devam eden kanuni eksikliklerin giderilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Çalışmada ticari hayatta en çok karşılaşılan sorunlardan biri olan karşılıksız çeklere yönelik Türk ve Rus mevzuatlarında yasal düzenlemelere değinilmiştir. Çalışma ile her iki ülkenin kanun koyucularının karşılıksız çek problemlerini azaltılmaya ve ortadan kaldırılmaya yönelik çalışmalarda buldukları görülmüştür. Ayrıca her iki ülkenin anayasalarında benzer hükümlerin yer aldığı ve böylelikle piyasaların sağlıklı işleyebilmesi, ülkenin sürdürülebilir ekonomisinin büyümesi ve refahının artırılması, devletin ve toplumun karşılıklı güveni için gerekli koşulların oluşturulması, ekonomik, siyasi ve sosyal dayanışma sağlanarak, vatandaşların onurunun korunması gibi ilgili tedbirlerin alınması devletin asli görevleri arasında sıralandığı görülmüştür. Bu görevlerin yerine getirilebilmesi için de, gerekli tedbirlerin alınması bağlamında değişen ekonomik koşullar nedeniyle çeklerle ilgili yeni düzenlemelere ilişkin ihtiyacın gündemdeki önemini koruduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Rus hukukunda; bir çekin ibraz sırasında ödenmesi, kanun maddesine aykırı geçen herhangi bir hususun çekte yazılmamış sayılması, ödeme için ibraz edilen çek üzerinde yazılan düzenleme gününden önce ibraz edildiği takdirde, ödemenin ibraz gününde yapılması yönündeki hususlar Türk mevzuatı ile benzer bir şekilde düzenlenmiştir.

Türk ve Rus mevzuatındaki benzer hükümlerin yanı sıra, Türk hukukundan farklı olarak, Rus hukukundaki ticari ilişkilerde nakitle ödemelerden ziyade,

genel çek kullanım sebeplerinin yanında, büyükşehirlerdeki kriminal durumların istatistiklerinden kaynaklı nedenlerle riskli durumların bertaraf edilmesi amacıyla tacirlerin nakit para yerine çek karnelerini taşıdıkları görülmektedir. Bilindiği gibi, çekler ticari faaliyetler sırasında para taşıma zorluğunu ortadan kaldırmakta ve banka hesabının kullanımını kolaylaştırmaktadırlar. Çeklerin kullanımıyla, ödeme işlemlerinin kolaylaştırılması ve ticari ilişkilere kolaylık ve hız kazandırmasının hedeflendiği görüşündeyiz. Ancak gerek ülkemizde gerek Rusya’da çeklerin ileri tarihli düzenlenmesi bu hedefin dışında borcun kredilendirilmesi fonksiyonuna evrilmiştir. Çeklerin ileri tarihli düzenlenmesi karşılıksız çekler açısından yasama erkini oldukça meşgul etmiş ve halen etmektedir. Bu bağlamda süreç içerisinde hukuki ve cezai sorumluluk anlamında birçok yasal düzenlemelere tabi tutulduğu görülmektedir.

Karşılıksız çeklerin sürekli gündemi meşgul etmesinin en büyük nedeninin temel prensiplere aykırı yapılan yasal düzenlemeler olduğu kanaatindeyiz. Çek TTK’da bir ödeme aracı olarak nitelendirilmekle birlikte, fiili olarak bu amacın dışında ileri tarihli düzenlenerek kullanımı ve bu kullanımın kanun koyucu tarafından ayrı bir ÇekK ile yasal dayanağa kavuşturulması görülmüştür. Kanunun uygulamasından ziyade, fiili durumun kanuna uyarlanmasından dolayıdır ki, temel prensiplerden ayrılma ve çeşitli hukuki sorunlar yaratılması söz konusu olmakta ve bu durum nihayetinde suçların ortaya çıkmasına ve yargı yükünün artmasına sebebiyet vermektedir.

Hukuken üzerinde durulması ve çözümlenmesi gereken en büyük husus, TTK’nın 795’inci madde hükmünün ÇekK ile birlikte geçerliliğinin kalmamış olmasıdır. Kanun koyucu TTK’nın aksine ÇekK ile taraflar arasında vade anlaşmasını kabul etmiş olmaktadır. ÇekK’da günün şartlarına dair olarak yapılan geçici madde hükmü ile durum daha karmaşık hale gelmiştir. Ticaret hayatımızda 1985 yılına kadar karşılıksız çeklere ilişkin özel bir yasal düzenleme yok iken, karşılıksız çek düzenlenmesine karşı yaptırım ceza hukukundaki dolandırıcılık hükümleri açısından değerlendirilerek çözüm yoluna gidilmiştir. Bu dönemde yargı kararlarına bakıldığında, genel olarak konunun ceza hukuku açısından çözümlenmesinin ülkemizin ticari hayatı açısından çok olumlu olmadığı fikrindeyiz. Özellikle yargı kararlarındaki, TTK hükümlerinde çeke dair unsurların olmadığı bir evrakta, dolandırıcılık suçunun gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda karar ayrılıkları göze çarpmaktadır.

Bizce Türk kanun koyucu, 2012 yılında bu yönlü eğilim göstererek karşılıksız çekin suç olmaktan çıkarılmasına dair yasal düzenleme yapma iradesini or-

taya koymuştur. Ancak 2016 yılında tekrar karşılıksız çekin suç olmasına dair yasal düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulması üzerine, yapılan düzenlemeleri konu alan 15.07.2016 tarihli ve 6728 sayılı kanunun isminin Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la konu tekrar ele alınmıştır. Bizce bu durum, 2012 yılında yapılan yasal tasarrufların beklenen ve istenen amaca ulaşamadığını ve kanunda ifade edildiği gibi yatırım ortamının iyileştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu, bu iyileştirmenin çeke olanın güvenin sağlanması ve karşılıksız çekin önlenmesini de kapsadığını göstermiştir. Oysa benzer konuda Rusya'nın çek düzenlemelerine bakıldığında, Rus kanun koyucunun konu ile ilgili istikrarlı bir şekilde bir yaklaşım benimseyerek karşılıksız çıkan çeklerden dolayı her olayın mutlaka suça sebebiyet vermediği yönünde düzenlemesi mevcuttur. Rus hukukunda karşılıksız çek diye bir suç yoktur ve bir çekin karşılıksız çıkması durumunda suçtan bahsedilebilmesi için, mutlaka çek düzenleyen iyi niyetten uzak ve RFCK'nın "Dolandırıcılık", "Aldatma veya güveni kötüye kullanma yoluyla mala zarar vermek" veya "Kanunsuz kredi temini" başlıklı maddeleri kapsamında nitelendirilmesi gerekmektedir.

Türk hukuk uygulamasında 2016 yılında artan karşılıksız çek işlemleri karşısında, 6278 sayılı kanun ile yeniden adli para cezası uygulanmasına geçilmiştir. 1929 yılından günümüze kadar geçen süreç içerisinde, karşılıksız çek düzenlenmesi durumuna karşı olarak sürekli bir yasal düzenleme içerisinde bulunulmuştur. Karşılıksız çek düzenlenmesinde bu durumun önlenmesi kadar sonuçları itibarıyla hamilinin alacağı korunarak ve ticari hayatta güven ve istikrarın sağlanması önemlidir. Karşılıksız çek düzenlemesine dair elbette ki özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların verilmesine katılmıyoruz, ancak cezanın caydırıcılığının kaldırıldığı dönemde ciddi bir etki yarattığı ve bu durumun istismar edildiği de göz ardı edilmemelidir. Karşılıksız çek düzenleme fiilinin gerçekleşmesi sonrası neler yapılması gerektiği ile ilgili değil, karşılıksız çek düzenlenmesine olanak sağlanmaması yönünde yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Diğer bir ifadeyle, günümüzde karşılıksız çeklere karşı adli para cezası ve hesap açma yasağı getirilmesi yönünde çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır. Ancak halen karşılıksız çeklerin önlenmesine dair uygulanacak cezai ve idari tedbirlerin neler olması gerektiği konusunda fikir birliği bulunmamaktadır.

Suçlar ve cezalar toplumun bulunduğu şartlar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Özellikle de tacirler herkes gibi ticari itibarını korumak ve geliştirmek amacıyla çeklerini ibraz süreleri içerisinde ödeme arzusundadırlar. Dolayısıyla dürüst ve iyiniyetli tacirlerin öngörülemez ekonomik sorunlardan kaynaklı du-

rumlarda, çeklerini ödemeyerek hapis cezasıyla karşı karşıya bırakılması, geniş çerçeveden bakıldığında, ülkenin ekonomik döngüsünü ve ticari ilişkilerine olumsuz etkenlerin oluşturulmasına yol açabilecektir. Zira hapis dönemi boyunca tacirlerin işlerinin başında olamamaları ve gün geçtikçe işletmelerinde ekonomik ve psikolojik unsurlar kazançtan ziyade iflasa sürüklenme potansiyelini beraberinde getirecektir. Özellikle, ekonomik krizler ve benzer durumlarda, tacirlerin karşılıksız çek sonucunda hapis cezası ile cezalandırılması modern hukuk sistemlerine uygun düşmeyeceği kanaatindeyiz. Bu bağlamda, tıpkı Rus hukukunda olduğu gibi karşılıksız çek işleme suçu ortadan tamamen kaldırılmadır. Ayrıca çeklerin vadeli kredi benzeri araç olması yerine ÇekK ve TTK ortak ve yeknesak hükümler içermeli, ibraz süresi sınırlandırılmalıdır. Bunun yanı sıra, çeklerin ciro zincirinin takibinin kolaylaştırılması ve kaydi sisteme geçilmesi konusunda karekod uygulaması ve dolayısıyla elektronik çeker geçilmesi gerekir.

Bunun dışında alınabilecek ek tedbirler ile yukarıda Rus hukukundaki öneriler doğrultusunda bankacılık faaliyetleri kanunun güncellenerek kredi kuruluşlarının güvenlik hizmetleri faaliyetlerinin hukuki temelini geliştirilmesi, bankacılık faaliyetleri ile ilgili dolandırıcılık eylemlerinin bölgesel, ülkesel ve uluslararası alandaki mücadelede özel tedbir programlarının eklenmesi, bankacılık faaliyetlerindeki dolandırıcılık suçları mağdurlarının zararlarının tazmini konusunda başta devlet destekli sigorta fonunun oluşturulması, milletlerarası bankacılık dolandırıcıları ile mücadelede ülkelerarası işbirliğinin geliştirilmesi gibi önlemler alınabilir. Bunun gibi bankalara çek karnesi verdikleri müşterilerinin iyi araştırmalardan geçirilmesi ve çek tutarlarındaki hesapların ödenmediği durumlarda kendi bünyelerinden ödeyerek, akabinde çek hamillerinin haklarını devralarak çeki düzenleyenle kendi arasında alacak hakkının takibi konusunda kanuni düzenlemelerin yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Bu şekildeki uygulamada hem çek hamili bankadaki çekin ödeneceğine dair garantiye kavuşarak çeker güven artacak, hem de çeki düzenleyen tacir ile banka arasında, diğer bir ifade ile *“güçlüler arasında”* alacak takibi söz konusu olacaktır. Dolayısıyla karşılıksız çek keşidesini önlemek ve mağduriyetleri azaltmak için *“banka garantili çek sistemi”* nin veya *“karşılıksız çek sigorta fonu”* nun oluşturulması gerekebilir. Bu düzenlemeler ile karşılıksız çek fiili suç teşkil etmeyeceğinden ne tacir işlerinden kopmuş olacak, ne tacirin adli sicilleri bozulmuş olacak, ne de hapishaneler iyiniyetli fakat zora girmiş dürüst tacirlerle doldurulmuş olacaktır.

Sonuç olarak ticari hayatta ciddi kolaylık ve hız sağlayan önemli bir likidite özelliği taşıyan ve kıymetli evrak olan çeklerle ilgili olarak ÇekK'ya getirilen düzenlemelerden günümüz koşullarına uygun olarak; çeklerin para basılması gibi

ciddi şekil şartlarına tabi tutulmasını, çek hesabı açmanın belirli şartlara tabi tutulmasını, çekle ödeme işlemlerinde ödemenin yapılamaması durumunda muhatabın sorumluluğunu arttırıcı düzenlemeler getirilmesini, çekin elektronik korumasını ve hamiline düzenlenen çeklere getirilen sınırlamaları olumlu bulmaktayız. Ancak, kanun koyucunun, TTK'nın 795'inci maddesi ile ÇekK arasında çeklerin kullanım amacı farklılığının ve bu farklılık sebebiyle ortaya çıkan karmaşanın ortadan kaldırılması için daha analitik yaklaşımlar içerisine girilmesi gerekmektedir. Çeklerin ticari hayatta tercih sebebinin diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak alacak hakkının ihlal edilmesi durumunda cezai yaptırıma tabi tutulması hususunun tamamen kaldırılması ve borçlunun borcunu kolaylıkla ve herhangi bir prosedüre tabi olmadan kredilendirebilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Ayrıca, kanun koyucunun bu durumu dikkate alarak, temel prensiplerden taviz vermeden, ticari hayata teşvik olma amacıyla kredi araçlarına ulaşım prosedürlerinin kolaylaştırılması, çeklerin ana fonksiyonuna uygun kullanılması bakımından, düzenlenen çeklerdeki tutarların teminatları istenerek, bankaların, çek hamillerinin alacaklarının garanti altına alınması ve buna benzer belirli sınırlamaların getirilmesi, çek hesabı açan bankaların sorumluluklarının arttırılması ve devletin denetim faaliyetlerinin daha etkin hale getirilmesi konusunda alternatif yolların araştırılmasına yönelik akademik çalışmaların yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ABRAMOVA, Elena, “Понятии Формы Ценной Бумаги” (Kıymetler Evrakın Şekil Kavramı), *Хозяйство и право (Ekonomi ve Hukuk Dergisi)*, 2013, S. 1, s. 84-96.
- AKSOY, Nazım, “İhracat Kredi Sigortası Kavramı, Hukukî Niteliği ve Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2017, C. 4, S. 1, s. 66-91.
- ALBAYRAK, Hakan- BOZDAĞ, Ahmet, “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, 2018, S. 33, s. 243-282.
- ANTİPOVA, Lyudmila- ZOTOVA, Elena. “История Возникновения Чека” (Çekin Oluşum Süreci), *Studium Dergisi*, 2004, S. 4-3 (33), s. 1-3.
- ASLAN, İ. Yılmaz, *Ticaret Hukuku Dersleri*, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2017.
- AYDIN, Hami- ALA, Tolga, “İşletmelerde Yapılan Çek Hileleri: Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, C. 11, S. 1, s. 85-96.
- BAŞMAN, Murat, 3167 Sayılı Çek Yasasında 3863 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklik ve Bir Yargıtay Kararı, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1993, S. 3-4, s. 357-361.
- BELOMITSEVA, Olga, “К вопросу о Статусе Денежного Чека” (Para Çekinin Durumu ile İlgili Soruya), *Финансы и Кредит (Finans ve Kredi) Dergisi*, 2014, S. 38 (614), s. 41-47.
- BOZER, Ali- GÖLE, Celal. *Kıymetli Evrak Hukuku*, 7. Baskı, Ankara 2017.
- BOZKURT, Nejat, *İşletmelerin Kara Deliği Hile*, Alfa Yayınları, İstanbul 2011.
- BİLGİLİ, Fatih- DEMİRKAPI, Ertan, *Ticaret Hukuku Bilgisi*, 16. Baskı, Dora Yayınları, Bursa 2019.
- BULUT, Remzi. “SSCB’nin Dağılması ve Rusya Federasyonu’nda Serbest Piyasaya Geçiş”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 1, S. 2, s. 7-19.
- CAN, Mertol, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2012.
- DURGUT, Ramazan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul 2017.
- DEMİR, Şamil, “5941 sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar” *Ankara Barosu Dergisi*, 2013, S. 1, s. 201-220.
- DOMANIÇ, Hayri, *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması*, TTK Şerhi, C. IV, Eskin Matbaası, İstanbul 1990.
- DEMİRCİ, Serdar, “Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle ‘Çek’”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2020, S. 78 (3), s. 1-47.

- DÖNMEZER, Sulhi, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler*, İstanbul 1998.
- DÖNMEZER, Sulhi, “Karşılıksız Çek”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, (Ord. Prof. Dr. Charles Crozat’a Armağan), 1977, C. 43, S. 1-4, s. 302- 324.
- ERİŞ, Gönen, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak*, 2. Baskı, İstanbul 2016.
- ELZERSER, Vladimir, “Борьба С Мошенничеством В Банковской Сфере (Уголовно-Правовой и Криминалогический Аспекты)”, (Bankacılık Alanında Dolandırıcılıkla Mücadele (Cezai ve Kriminolojik Boyutlar), *R.F. İçişleri Bakanlığı Sankt-Petersburg Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sankt-Petersburg 2005.
- GÖLE, Celal, *Çek Hukuku*, Ankara 1989.
- İMREGÜN, Oğuz, *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul 1998.
- KARAHAN, Sami- ARI Zekeriyya- BOZGEYİK Hayri- SARAÇ Tahir- ÜNAL Mücahit, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Konya 2014.
- KAYAR, İsmail, *Ticaret Hukuku*, 2. Baskı, Ankara 2013.
- KENDİGELEN, Abuzer, *Çek Hukuku*, 5. Baskı, İstanbul 2019.
- KÖLE, Mehmet- GÖRGÜLÜ, Fatma, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, C. 21, S. 35, s. 79 - 157.
- MOROĞLU, Erdoğan. *3167 Sayılı Çek Kanunu’nda 4814 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler*, Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan, 1. Baskı, Seçkin Kitapevi, Ankara 2004.
- NARBAY, Şafak, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi” *Terazi Hukuk Dergisi*, 2010, S. 43, s. 65-99.
- OVSEYK, Sergey, “Чеки и Чековое Обращение: Сравнительно-Правовой Анализ” (Çekler ve Çek Dolaşımı: Karşılaştırmalı Hukuki Analiz), *Банковское Право (Banka Hukuku) Dergisi*, 2003, S. 2, s. 50-62.
- ÖNDER, Ayhan, *Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar*, İstanbul 1994.
- ÖZGENÇ, İzzet, *Çek Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- ÖZTAN, Fırat, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 21. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2017.
- POROY, Reha- TEKİNALP, Ünal, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 21. Baskı, İstanbul 2013.
- REİSOĞLU, Seza, *Çek Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011.
- ROTKO, Svetlana, “Юридическая природа вексельной ответственности” (Senet Sorumluluğunun Hukuki Niteliği), *Юристы-Правоведь (Hukukçu Dergisi)*, Rusya Devlet Hukuk Üniversitesi, 2008, S. 1 (26), s. 26-30.

- SANCAR, Türkan, “Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında ‘Ekonomik Suça Ekonomik Ceza Söylemi’”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12.01.2002, s. 3-24.
- ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal, “Yargıtay Kararlarında Karşılıksız Çek” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1997, S. 52 (01), s. 661-691.
- TOROSLU, Nevzat, *Ceza Hukuku Özel Kısım*, Savaş Yayınevi, B. 7, Ankara 2013.
- TURANBOY, Asuman, *Varakasız Kıymetli Evrak*, Ankara 1998.
- UYAR, Talih, “Karşılıksız Çek Çekmek (Keşide Etmek) Suçu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 1987, S. 5-6, s. 671-683.
- ÜLGEN, Hüseyin- HELVACI Mehmet- KENDİGELEN Abuzer- KAYA Arslan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 10. Bası, İstanbul 2015.
- YAĞMUR, Setenay, “Çeke Konulabilecek Kanunda Öngörülme Yen İhtiyari Bazı Kayıtlar”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, C. 22, S. 3, s. 2867-2892.
- YASUS, Maksim, “Новый Подход к Определению Понятия Ценной Бумаги в Российском Гражданском Праве” (Rus Medeni Hukukunda Kıymetli Evrak Kavramını Tanımlamaya Yönelik Yeni Bir Yaklaşım), *Хозяйство и Право (Ekonomi ve Hukuk Dergisi)*, 2012, S. 9, s. 77-85.
- YANUKYAN, Mikhail, “Чеки в российской финансовой практике” (Rusya Finans Uygulamalarında Çekler), Деньги и Кредит (Para ve Kredi), *Rusya Merkez Bankası Bilimsel Dergisi*, 2007, S. 11, s. 66-70.
- YEFİMOVA Lyudmila, *Банковские сделки: право и практика (Bankacılık İşlemleri: Hukuk ve Uygulama)*, Moskova 2001.
- YERPILOVA, Natalya, “Международное Чековое Право и Российское Законодательство: Основные Категории и Механизмы Регулирования Чековых Отношений” (Uluslararası Çek Hukuku ve Rus Mevzuatı: Çek İlişkilerinin Düzenlenmesinin Ana Kategorileri ve Mekanizmaları), *Международное право и международные организации/ International Law and International Organizations*, 2014, S. 1, s. 16-42.
- YILDIRIM, Zeki- ÇETİNTÜRK, Ekrem, “İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu”, *TBB Dergisi*, 2012, S. 103, s. 27-84.
- YUJİN, Andrey, “Мошенничество и его виды в российском уголовном праве” (Rus Ceza Hukukunda Dolandırıcılık ve Türleri), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Moskova Devlet Üniversitesi Federal Bütçe Yüksek Öğretim Kurumu*, Moskova 2016.

Diğer Kaynaklar

- “Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ” (SAYI: 010/2) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=13734&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>, (16.07.2021).
- <https://www.riskmerkezi.org/>, (23/04/2021).
- <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss58m.htm>, (23/04/2021).
- http://crimestat.ru/regions_chart_total, (17.07.2021).
- http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/, (05.08.2021).
- <http://kazanci.com.tr/gunluk/hgk-2012-19-353.htm>, (14.07.2021).
- http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_131829/e7eadffcd95274b9c0e71919a977867420bf1632/#dst100305, (18.07.2021).
- Yargıtay 15. Ceza Dairesinin 25.06.2018 tarihli ve E. 2015/6725, K. 2018/4641 sayılı kararı <http://www.kazanci.com.tr>, (19.07.2021).
- Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 31.12.2007 tarihli ve E. 2005/11731, K. 2007/9547 sayılı kararı www.kazanci.com.tr, (19.07.2021).
- Yargıtay 7. Ceza Dairesinin 29.04.1986 tarihli ve E. 1986/1400, K. 1986/5309 sayılı kararı www.kazanci.com.tr, (19.07.2021).
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171205-12.htm>, (13.07.2021).
- Yıllara göre raporlar için bkz. <https://www.riskmerkezi.org/>, (20.07.2021).
- https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc076/kanuntbmmc076/kanuntbmmc07603863.pdf, (04.08.2021).
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200326M1-1.htm>, (10.07.2021).
- 30 Nisan 2021 tarih ve 31470 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210430M1-1.htm>, (04.08.2021).
- 09/08/2016 tarihli 29796 sayılı Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160809-22.htm>, (16.07.2021).